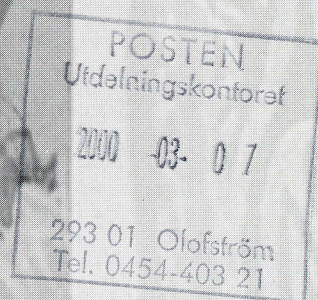

VI MÄNSKOR

Nr: 1/2000

PRIS: 40KR

GANDHI
VÅR TIDS
PROFET

KVINNOR
OCH
VETENSKAP

Vi Mänikor

Ansvarig utgivare:

Aase Bang

Redaktion:

Aase Bang, Erni

Friholt, Zaida

Hagman, Caroline

Runesdotter

Layout:

Caroline Runesdotter

Prenumeration:

4 nr/år 150 kr

Postgiro 90 24-1

Nästa nummer

kommer i juni 2000.

Presstopp: 1 maj

Adress:

Vi Mänikor,

Linnégat 21

413 04 Göteborg

tel/fax

031-144028

Besök även vår

hemsida:

www.svenskakvinnor.nu

e-mailadress till

redaktionen:

info@svenskakvinnor.nu

Framtidstro

För att en tro ska kunna förverkligas behövs förstås åtskilligt av vilja, insikt, kunskap, uthållighet, ett jävlaranamma, ja och så pengar också... Ni vet väl att vi inte får ett öre i bidrag för tidningen. Och våra båda ansökningar om bidrag från UD avslogs nyss med hänvisning till att vi inte uppfyller kraven vad gäller "projektens inriktning och spridningseffekt".

Vi hade bland annat sökt bidrag för tre seminarier som skall behandla Våldet mot kvinnor: i krig, i fred och fattigdomen som fördjupar konflikterna - samt vägar ut. Allt detta i Kvinnomarsch 2000:s tecken. Sådant finner inte nåd hos UD.

Nu ska sägas att vi inte är ensamma om att ha fått avslag. TFF (Transnationella Stiftelsen för Freds- och Framtidsforskning) hade sökt 707.300 kr och fick inte ett öre. Snart dags för alla oss NGO:are att morra till ordentligt och kräva del av skattepengarna för ett oglamoröst, men hängivet och uppoffrande arbete. Ska vi kanske göra som Courage i Tyskland? Stå helt fria och avstå från alla statliga pengar? En mer lockande tanke. Men det betyder också ett slags krigsförklaring mot etablissemangen som länge har försökt göra oss tandlösa genom att klä jämställdhetsfrågor, fredsfrågor, flyktingfrågor, biståndsfrågor m.m. i byråkratiska termer och tar över dessa på ett sätt så vi själva till slut inte ser skogen för bara träd.

I Stockholm pågick en konferens om Förintelsen. Stora applåder för Göran Persson. Men om vi skulle söka pengar för en hearing om de *nu* pågående förintelserna i Irak, Jugoslavien och Rwanda skulle vi naturligtvis inte få ett öre.

Min framtidstro är mer en besvärjelse: Kvinnor och män tillsammans mot den fördummande politiska propagandan, mot avtrubbningen mot ett socialt klimat som frambringar a-politiska människor som känner sig maktlösa och som lätt kan bli offer för de så omtalade nynazistiska strömningarna. Inga konferenser i världen kan råda bot på det. Men en rättvis fördelningspolitik, ett stopp för nedrustningen av välfärdsstaten, en human flyktingpolitik, ett vårtecken i skyn...

8 mars är en bra dag att börja på!

Erni Friholt

Tryck: Göteborgs
Länstryckeri AB

Innehåll:

Gandhi, som vår tids profet.	
Intervju med Maj Wechselman	4
Tid att förlåta, en vision om fred	8
Brev från Rysslands kvinnor	10
Kulturhuset i Libnica	12
<i>Eva Moberg:</i>	
Vetenskapen och jag	13
Gen-vägar och ny teknik	
Intervju med Marie Arehag	16
Inför 2000-talet,	
Kritisk granskning av regeringens skrivelse om jämställdhet	18
<i>Hjördis Levin:</i>	
Emelie Rathou, en pionjär från förra seklet	20
Courage på kvinnopolitiskt i Köln	26
Skolor för kvinnor	27
<i>Folke Hagman:</i>	
Skapar vi nya monster?	30
<i>Ola och Erni Friholt:</i>	
Förintelser	35
Intervju med Ulla M. Holm	36
8 mars i Göteborg	36
Världskvinnomarschen	37

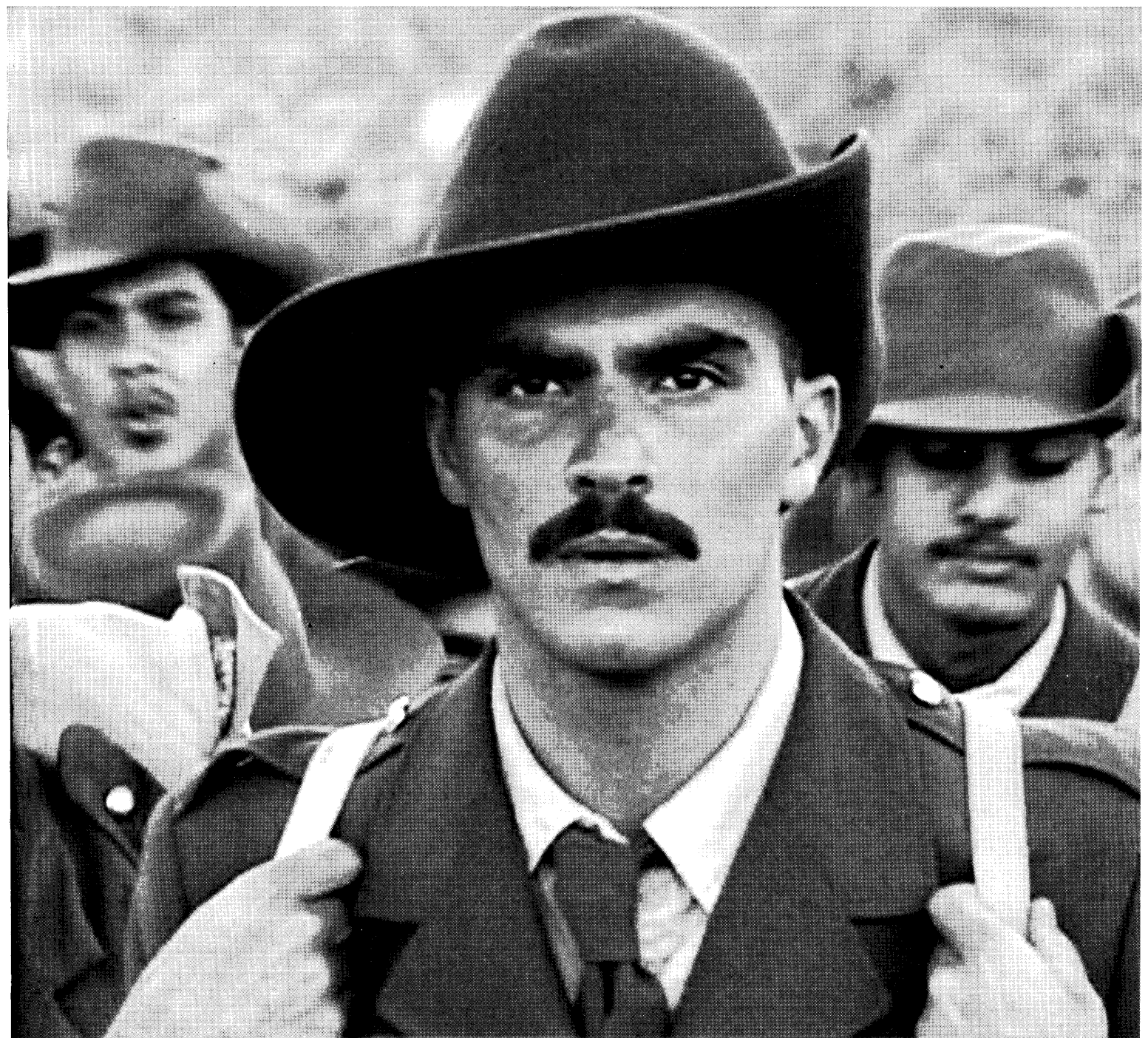
Omslagsbilden: Kasturba, Gandhis hustru, spelad av Nadine Naidoo, i Maj Wechselmans film om Gandhi Sydafrika.

GANDHI

- vår tids profet

I Maj Wechselsmans nya film om Gandhi har kvinnornas roll sin givna plats. Emmeline Pankhurst och suffragetterna och inte minst Karstuba, Gandhis hustru, och de andra indiska kvinnorna i Sydafrika som manade männen till strejk och gick i fängelse i protest mot den diskriminerande lagstifningen.

Med hjälp av dokument från den sydafrikanska mänskorättskampen och advokaten Fatima Meer påvisar Maj Wechselsman hur det finns en direkt koppling mellan kvinnornas kamp för rösträtt i England och den politiska kamp för medborgerliga rättigheter som Gandhi ledde i Sydafrika. Gandhi har i sin tur inspirerat och präglat den fortsatta kampen mot apartheid i Sydafrika ända till apartheidregimens fall. I en nyligen publicerad artikel beskriver Nelson Mandela Gandhi som vår tids profet. Men allt började med suffragetterna i sekelskiftets London.

Ossi Carp som Gandhi i Maj Wechselsmans film Där våldet slutar börjar kärleken. Gandhi ingick i en grupp av frivilliga sjukvårdare som han organiserat bland den indiska befolkningen i Sydafrika.

Satyagraha

Betyder "liv i sanningen" och är beteckningen för ickevåldskampen som Gandhi utvecklade. Ett annat centralt begrepp är ahimsa som betyder ickevåldande och ickevåld.

Under Göteborgs Filmfestival i månadsskiftet januari-februari visades Maj Wechselsmans nya film om Gandhi i Sydafrika. "Där våldet slutar börjar kärleken" är titeln och den behandlar åren Gandhi tillbringade i Sydafrika. Viktiga år, för det var här som Gandhi framgångsrikt ledde den indiska befolkningens kamp för medborgerliga rättigheter och det var i den kampen han utvecklade principerna om politisk kamp utan våld.

Maj Wechselman utnämndes av festivalgeneralen Gunnar Bergdahl till Sveriges envisaste filmare. Kanske lika envis som Gandhi lär ha varit. Själv drabbades Maj Wechselman av Gandhi på väg i flyg till Sydafrika i slutet av mars för ett år sedan. Resan sammanföll med inledningen av Natos bombkrig mot Jugoslavien. Bagaget försvann i Frankfurt och det blev stora förseningar. Enda lektyr var de 1.200 sidor av dokument som advokaten och mänskorättskämpen Fatima Meer ställt till Maj Wechselmans förfogande och som fanns med i handbagaget.

Det har dokumenterats och skrivits mycket om Gandhi, men Fatima Meers arbete och Maj Wechselmans film innehåller något jag aldrig stött på tidigare. De tar upp hur Gandhi inspirerats av kampen för kvinnornas rösträtt ledd av Emmeline Pankhurst och suffragetterörelsen i England. Att Gandhi överhuvudtaget kom till Sydafrika berodde på en äldre bror som utvandrat till Durban i Natal. Det var han som ordnade arbete åt Gandhi hos en rik köpman.

Här kom han på allvar i kontakt med rasdiskriminering. Det hade han inte gjort under åren han studerade till advokat i England. I Sydafrika fick han inte gå på trottoaren, åka i tredjeklassvagnarna på tåget, sitta på diligensens tak, blev utvisad ur rättssalen när han bar turban. Men framförallt upprördes han när han insåg hur indierna han skulle försvara behandlades av sina arbetsgivare. Efter en tid fick han höra att regeringen förberedde en lagstiftning som skulle fränta indiernas än mer av deras redan begränsade medborgerliga rättigheter. Gandhi ledde indiernas kamp mot diskrimineringen.

I filmen får vi se hur Gandhi som rest till London för att träffa kolonialministern Winston Churchill, går därifrån med oförrättat ärende och istället hamnar på ett stort suffragetmöte. De representerade en stor rörelse med otraditionella kampmetoder. Maj Wechselman är övertygad om sambandet:

- Det råder ingen tvekan. Jag har tegelstenar av dokument, som Fatima Meer sammanställt. Han dimper ner på St James' hall och blir fullständigt euforisk på grund av det han ser och han skriver om hur många de är. Själv ger han ut en tidning med en upplaga på 3.000 - suffragetterna har en tidning som ges ut i 50.000 exemplar och 500 av dem har redan gått i fängelse. Han skriver om detta: att de går frivilligt i fängelse och hur de är de här kvinnorna; fria och starka.

I filmen får vi se hur den unge Gandhi och hans följeslagare som enda män, dessutom iförda turban, kliver in på suffragetmötet, inte utan att väcka viss uppmärksamhet. Det de får bevittna är verkligen Emmeline Pankhursts föreställning. 1.500 entusiastiska kvinnor som tar emot suffragetterna som släppts ur fängelset. En lysande föreställning i kamp utan våld. - Kopplingen mellan suffragetternas kamp och den kamp Gandhi leder i Sydafrika är självklar. Så snart han kommer tillbaka propagerar han för att gå frivilligt i fängelse och en månad senare beslutar sig 1.500 indier att gå frivilligt i fängelse.

- Överhuvudtaget är han väldigt förtegen när det gäller kvinnornas insats överhuvudtaget. Man måste gå till hans barnbarn för att få veta att det var Gandhis hustru, Kasturba, som var den starka i familjen. De indiska kvinnorna i Sydafrika hade

en stor del i kampen för mänskliga rättigheter. 1913 var det i hög grad de som åstadkom den största strejken någonsin med 15.000 strejkande. Det var de som fick männen att lägga ner arbetet och de gick själva frivilligt i fängelse för att protestera mot de nya lagarna.

- Det som drog undan mattan för europeerna var när hela den indiska arbetskraften i Natal lägger ner arbetet. Det var de som såg till att det fanns på bröd på européernas bord. Deras arbete var helt avgörande. Sammanlagt fanns det drygt 152.000 indier i Natal. Flera tusen av de strejkande, kvinnor och barn samlades sedan i en stor demonstration och marscherade under flera veckor från Natalprovinsen mot Johannesburg. Året därpå inleddes förhandlingar. Resultatet blev en seger, undantagslagarna upphävdes och indierna fick speciella lättnader.

Maj Wechselman har gjort 43 filmer hittills. Hon har alltid tagit upp rykande aktuella ämnen, och ofta fått genomföra arbetet mot alla odds. Filmen om Gandhi i Sydafrika lyckades hon göra trots att hon bara hade fått 32.000 kr i bidrag. Totalt uppgick inspelningskostnaderna för filmen till över 4 miljoner kronor. Men kanske var det ämnet som gjorde att Maj kunde försätta berg - att göra en film om Gandhi förpliktigar. Maj Wechselman lyckades trots allt föra projektet i hamn. Först veckan innan premiärvisningen blev det klart att Filminstitutet bidrog med en fjärdedel av finansieringen.

Resultatet är spännande. En blandning mellan spelfilm och dokumentär, där Ossi Carp gestaltar Gandhi på ett oerhört trovärdigt sätt. Blandningen av dokumentära inslag och den själfulle, eftertänksamme Gandhi ger ett starkt eftertryck åt hans tankar.

Nu är Maj Wechselman sysselsatt med att se till att filmen ska nå ut. SIDA har skjutit till medel för samverkan mellan LO, ABF, KFUM, KFUK, Svenska Kyrkans studieförbund, Frikyrkliga studieförbundet, Kristna Fredsrörelsen m.fl. Projektet engagerar alltså hela Folkbildningssverige. Tillsammans ska de göra studiematerial och ordna visningar. Det kommer både leda till att Sydafrikansk historia och traditionen av icke-våld och försoning blir känd. Det finns nämligen en direkt förbindelse mellan Gandhis kamp och kampen mot apartheid senare.

- Titta på kvinnornas marsch 1959. Och fram till 1959 går först kvinnorna och sedan männen ut i kamp. Men när männen bränner passen skjuter man skarpt mot dem. Det var det som blev känt som Sharpevillemassakern. Det hindrar inte att ickevåldsaktioner fortsätter ända till slutet.

Maj Wechselmans närmast föregående film "Tala med mig systrar" visar hur kvinnorna tagit upp traditionen och håller den levande. Men trots att de tillämpat hans idéer har de inte känt till Gandhi och hans tankar. Hans högsta supporter i Sydafrika idag är Mandela. I förra årets allra sista nummer av Time Magazine har han skrivit en artikel om Gandhi.

- Det är en mycket märklig artikel, berättar Maj Wechselman. Han utnämner Gandhi till den enda hållbara profeten från detta årtusende. Och han tar upp hans tankar när det gäller allt, det må så vara förhållandet till tron, till människor, till .. Han är den ende stora, enligt Mandela.

Och nu håller han på att bli känd för den stora allmänheten i Sydafrika. Ett stort torg i Johannesburg heter numera Gandhi Square. Och nu pågår en stor utställningen om Gandhi i Johannesburg. Det ligger verkligen i tiden att ta fram Gandhi som profet för, som Maj Wechselman säger:

- Varför ska vi släpa med oss kriget in i nästa årtusende.

Mahatma Gandhi

1869-1948 studerade han juridik i London, återvände sedan till Indien och arbetade en kort tid som advokat. Han reste sedan till Sydafrika där han stannade mellan 1893 och 1914. Där utvecklade han icke-våldskampen och ledde ohörsamhetskampanjer mot regeringen. När han återvände till Indien 1914 anslöt han sig till självständighetskampen och var snart en av dess ledare. 1920 ledde han den första stora motstånd- och ohörsamhetskampanjen. I flera omgångar var han fängslad men lyckades även då tvinga de brittiska myndigheterna till eftergifter genom hungerstrejk. Indien och Pakistan blev självständiga 1947.

Caroline Runesdotter

Tid att förlåta

En vision om fred

För fjorton år sedan startade två optimister i Lund, Christina Spännar och Jan Öberg, den Transnationella Stiftelsen för Fred- och Framtidsforskning (TFF). Sedan dess har de oförtröttligt arbetat med att försöka förhindra krig, genom konfliktläkning, fredsforskning och utbildning. De stöttas av en lång rad svenska och internationella rådgivare: fredsforskare, politiker, ekonomer och militärer. För närvarande driver stiftelsen bland annat program för konfliktlösning i Kroatien och Burundi.

Västvärlden vann kanske det kalla kriget, men förlorade samtidigt sina favoritfiender, Sovjet-samväldet och kommunismen. Eftersom väst verkar oförmöget att leva utan fiender, har man å ena sidan skapat en bild av en rad skurkaktiga stater, diktatorer och terrorister, å andra sidan hittat på storslagna projekt: en globalisering som kontrolleras av väst, militära interventioner,

kulturell överhöghet och en ny militarism. Det är den privilegierades paranoia; rädslan att förlora vad andra avundas dem.

Två världskrig, atombomber och överkill (onödig total förstörelse av fienden) samt omkring 150 krig efter 1945, har inte kunnat övertyga makthavarna om att kriget måste försvinna, om inte vi ska försvinna.

Miljoner människor längtade 1989, när det kalla kriget var över, efter rättvisa, minskade klyftor mellan fattiga och rika, en kärnvapenfri värld och samexistens med naturen. Allt detta hade varit fullkomligt möjligt att uppnå, och demokrati skulle ha varit det mest effektiva sättet att genomföra det. Men USA och de andra västliga nationerna har misslyckats katastrofalt.

Väst lever varken i fred med sig själv eller med resten av världen. Vi ser fortfarande fiender istället för människor, använder kontroll istället för medkänsla och är hellre giriga än generösa.

Men vi kan besluta oss för att se framtiden som en tid för förlåtelse och försoning. Låt oss bygga mjuk makt, med hjälp av ödmjukhet, tolerans och icke-våld.

Mjuk makt kan öppna portarna till hopp, frihet och generositet. Resultatet blir fred.

Mjuk makt är starkare

Inser man detta, måste världen tänka om vad gäller ekonomi och politik, både i teori och praxis. Det finns gränser för kvantitet och materialism, medan kvalitet och visdom är gränslösa. Vi säger inte nej till tillväxt, men vi bejakar en annorlunda tillväxt, en tillväxt som ignoreras av huvudströmningarna inom vetenskap, politik och ekonomi.

Så länge varje människa kräver sina mänskliga rättigheter, utan att samtidigt inse sina mänskliga förpliktelser, följer hård makt och militära interventioner. Mänskliga rättigheter måste gå hand i hand med en allmän skyldighet att inte riskera mänsklighetens överlevnad genom kärnvapen, men bevara biologiskt mångfald och samhällelig pluralism

och visa medkänsla för alla levande varelser och för de ännu ofödda.

Även västvärlden behöver såväl humanism som glasnost och perestrojka. Väst måste lära sig att lyssna och lära, inte fortsätta att predika och undervisa. Väst behöver försoning med sig själv och med resten av världen.

Kombinera en globalisering baserad på ordergivning, hård ekonomi, hård teknologi och hård information och lanserad som det enda alternativet, och vi kan snart komma att bevittna ett auktoritärt styre à la nazism och kommunism, men med en global räckvidd som de bara kunde drömma om.

Mjuk makt betyder en global utveckling med människor, natur och kultur som mål och med kapital, teknologi och organisation som medel; inte tvärt om. Det betyder större trygghet i en värld där vi alla är beroende av varandra och där några få personers misstag kan förorsaka en oplanerad katastrof för alla.

Ondska och konflikter

En viktig lärdom från 1900-talet är att det inte är människors ondska som är grundorsaken till våld, utan konflikter som man inte låtsas om eller missköter.

Konflikter är varken onda eller goda, de bara händer. De är problem som uppstår i relationer mellan folk, i situationer och strukturer, och de har en tendens att komma i dagen när människors djupt liggande behov och rättigheter hindras.

Det betyder inte att ondska inte finns. Men de som hävdar teorier om ondska, förnekar alltid att de själva härbergerar ondskan. De gör alltid det goda.

Om västvärlden har föresatt sig att utrota ondskan, så blir den själv ond. Alternativet är inte att sitta passivt vid sidan om och låta bli att ingripa när människor offras. Alternativet är att använda mjuk makt i tid. Det är att inse att väst själv orsakar lidande och hat. Vi måste lära oss

att angripa problemen tillsammans med folk, och inte överfalla folk med problem.

Är det verkligen så naivt att tro att folk har lättare för att dräpa därför att de har problem, än för att de är onda? När vi inte förstår deras problem eller respekterar folk, så dräper vi.

Att lära sig förlåta

Man kan vräka hur många dollars som helst in till exempelvis Kosovo. De kan inte skapa fred om vi inte samtidigt gör något som inte kan mätas i pengar, behandlar konfliktens "mänskliga" dimensioner.

Låt oss lämna den enkla tanken att förlåtelse är en individuell handling för att frigöra sig själv från hatets börda och från önskan om/rätten till hämnd. Den kan också fria motparten från dennes börda av skuld och rädsla. Försoning kräver minst två personer, dess mål är att skapa något konstruktivt utifrån en mörk tid som har lämnat djupa sår. Försoning betyder inte glömska, men att minnas den svåra tiden för att kunna leva normalt i framtiden. Vi förlåter därför att vi inte kan glömma. Det är något helt annat än pengar, vapen, lagar eller undervisning om mänskliga rättigheter. Och den är okänt för de flesta makthavare och politiker.

Den enkla sanningen är att vi inte vet hur vi kan hjälpa folk till detta. Väst vet inte själv hur rättvisan kan ändras från att vara straffande till att vara återställande, hur man ska gå från påtvinget tekniskt bistånd till andligt, ömsesidigt lärande eller åtminstone hur man skapar en bättre balans. Väst har mycket att lära om återuppbyggnad av den sargade själen från till exempel buddhismen, från helandetraditioner i Afrika och från Gandhi. Är väst villig att lära?

Våld och krig är förnedring. Utövare och offer är djupt sammanlänkade, vanligen i en djävulens kontrakt: du gör mig illa, därför har jag rätt att hata dig och hämnas. Det kan bli till besatthet: den vilda hämnden är lika ofri som det vilda brottet.

Hataren blir sitt hat och när hämnden är fullgjord blir han tragisk, han är ingen.

Förlåtelse och försoning frigör parterna från detta,

vanligen genom en process av sanningssökande, ett erkännande av de hemiska händelserna, kanske ånger och självvransakning.

Förlåtelse kommer inifrån, den kan inte tvingas fram. Processen med försoning och gottgörelse stärker parterna, en underliggande generositet aktualiseras. Vi kan därmed få en bättre framtid än den som bygger på permanent hat, rädsla, skuld och lögn.

I detta perspektiv är ett accepterande av offrets önskan om hämnd en missriktad medkänsla. Det för oss faktiskt i ett inhumant samhälle.

Det civiliserade samhället förstår offrens önskan om hämnd, men uppmuntrar dem och de som begått illdåden att tålmodigt arbeta sig från den mörka förtiden till en ljusare framtid, att leva med det som har hänt och, till sist, söka mjuk makt tillsammans med sina tidigare fiender, försoning.

I detta finns en sällsynt skönhet.

Gandhi, som fortsatt är en daglig inspiration vid TFF, har sammanfattat det hela mycket tydligt: att principen om ett öga för ett öga en dag kommer att göra hela världen blind. En ny mjuk makt kan hjälpa oss att undvika detta.

*Text: Christina Spännar
och Jan Öberg*

Artikeln har tidigare publicerats
i TFF:s Newsletter 1999.

Detta är TFF

The Transnational Foundation
for Peace and Future Research
TFF grundades 1985. TFF har ett
sekretariat i Lund. Verksamheten är
inriktad på praktiskt

konfliktläkningsarbete, forskning,
förmedling av fakta, igångsättning av
konfliktlösningssentra, publicering och
spridande av publikationer. Du kan få
kontakt med TFF genom hemsidan:
www.transnational.org.

Det kom brev från Moskva

från Alefina Fedulova, ordförande i Rysslands Kvinnors Union och tillika ledare för Rysslands Kvinnor, en sammanslutning av tre kvinnoorganisationer. De hade i 1993 års val framgångsrikt slagit sin in i det ryska parlamentet Duman som kvinnoparti och erövrat 23 platser. Efter 1995 års val reducerades deras andel till 4,6 procent och därmed minskade antalet i Duman till tre.

Nu skulle det bli val igen den 19 december 1999. Efter många möten och noggranna överväganden beslöt man att stödja unionen "Fäderneslandet Hela Ryssland". Den tycktes kapabel att tala för kvinnornas sak och lovade dessutom att ställa upp 30 procent kvinnliga kandidater till Duman. När kandidatlistan blev offentlig i slutet av augusti visade det sig att de kvinnliga kandidaterna utgjorde fyra (1) procent.

Vi hade inget annat val, skriver Alefina, än att lämna samarbetet efter denna kränkande och förolämpande behandling. Efter extra möten beslöt de att "ge järnet" och ställa upp som ett eget block igen för att bryta den kompakta mansdominansen i parlamentet.

Nu hade vi tre månader på oss, inga pengar, men kampvilliga och förbannade kvinnor. Till ett första möte den 11 september kom 170 kvinnor från 64 regioner, till nästa möte den 20 september 150 kvinnor från 52 regioner. Till slut hade de fått ihop 95 kandidater från 50 regioner, företrädande 85 oberoende regioner i Ryssland. Efter att listan godkänts officiellt kunde de så börja samla underskrifter till stöd för listorna.

Reglerna var sådana att antingen kom man med 230.000 röster till centrala valkommittén eller med 90.000 dollar! Många organisationer valde den andra vägen. Rysslands kvinnor valde själva den

första, förstås. - Vårt mål var ju att visa att vi hade stöd av den ryska befolkningen. Det var en hederssak. Och för det andra hade vi ju inga pengar. Tre veckors dörrknackande resulterade i 470.000 underskrifter! Det var ju inte bara att få namnen, utan namnen måste verifieras med information om pass, hemadress, alla tillnamn och signaturer daterade vid undertecknandet. Det var tio timmars arbetsdagar inkluderande veckosluten. För kandidaterna måste dessutom 6 olika dokument presenteras och skickas till Moskva.

Aleftinas brev innehåller hela proceduren, noggrant beskriven. Hur kandidaterna hade sin första träning, hur de bedrev PR, hur de kom in i media, hur de bar sig åt helt enkelt, utan pengar. De lyckades få tid i TV, allt som allt två timmas sändningstid från 19 november till 17 december. Haken var att om de inte fick mer än 2 procent av rösterna fick de betala sändningstiden själva. Kostnad: 540.000 dollar!

Svårigheterna var så uppenbara och innerst inne förstod de att de var chanslösa, men "... vi var bara tvungna att ställa upp för att tala för kvinnors rättigheter". Under valkampanjens gång kom de i nära kontakt med den politiska kampen som fördes helt utanför moralens gränser. Denna värld visade sig vara för grym.

- Om vi "moralister" hade hoppats på en fair kampanj med samma regler för alla, som kom detta totalt på skam... Politisk makt synes vara den mest lukrativa affären av alla, skriver Aleftina. Kvinnorna hade inte trott sig kunna hamna mellan sådana kvarn stenar.

- Vi hade inte en chans att ens kontrollera riktigheten i valresultatet, som sades ha givit oss dryga 2 procent av rösterna, eftersom valkommissionen förstörde alla protokoll direkt

efter valet, vilket de för övrigt även gjorde 1995. Två miljoner människor eller fler röstade på Rysslands Kvinnor. Det räckte inte för att komma in i Duman, men Rysslands Kvinnor betraktar sig inte som förlorare.

- I tre månaders tid har vi kunnat förklara och prata om vår inställning till viktiga frågor, torgföra våra idéer, betona vikten av kvinnor i politiken, vikten av att kvinnor måste vara med för att lösa de allvarliga problem som vårt land står inför. De ger förstås inte upp. Det har lagts ner så mycket arbete ute i regionerna, det får inte vara bortkastat. Ett synligt resultat är också att ett flertal nya avdelningar till Rysslands Kvinnors Union bildades, samt att ett antal nybildade kvinnoorganisationer anslöt sig. "Vår styrka har mångfaldigats" meddelar Aleftina och är vid gott mod, trots allt.

Foto: Lill Nilsson

Kulturhuset i Libnica

Så här ska det bli! Gunna Grähs sitter på grunden till det som ska bli Kulturhus i Libnica och visar en grupp svenska besökare. Tecknaren Gunna Grähs är medlem av Ship to Bosnias styrelse. I reportaget från Libnica i förra numret blev tyvärr postgironumret till organisationen Ship to Bosnia felaktigt. Det ska vara pg **90 06 35-4**. Kulturhuset ska vara en samlingsplats för de bosnier, serber och kroater som lever sida vid sida i byn, och som byggs av Ship to Bosnia med stöd från SIDA.

Vetenskapen och jag

av Eva Moberg

Vetenskap är ett mycket stort begrepp. Vad jag ska tala om här är mest högstatusforskningen inom naturvetenskapen, den som fortfarande får mest resurser och mest respekt och mest genomgripande följder för allas våra liv.

Naturvetenskap är egentligen också ett väldigt missvisande namn på den här forskningen. Naturen är ett oändligt nätverk av system i oupphörlig förändring och samverkan. Naturvetenskap borde därför vara någon form av holistisk tvärvetenskap. Istället har den renodlat tunnelseendet.

Som Gregory Bateson har uttryckt saken: "Livet består av sammanflätade kretslopp av omständigheter, men vårt medvetande kan bara uppfatta såna avkortade bågar som den mänskliga avsikten kan styra." Och snart sagt alla dom hotfulla konsekvenser som stegvis har uppenbarats bottnar just i att forskarna inte har sett sammanhangen och inte förstått mönstren, utan man har, för att tala med Bateson, klippt ut nån liten bit av en båge här och därur sammanflätade spiralslingor. Naturvetenskapen detroniserade en gång kyrkan, men tyvärr fick den därmed också inta platsen som ersättare på tronen. Den ger svaren, och den ställer själv frågorna, och den avgör vilka frågor som är relevanta. Den skriker fram högt ovanför oss dödliga, befriad från allt ansvarstagande.

Den överordnade trossatsen i vår tids

religion är att det inte får finnas någon gräns för vetenskapen. Den har ingen inbyggd metod för att kontrollera sin egen tillväxt. Inget sätt att moderera sin energi, att uppehålla den dynamiska jämvikt som alla levande system måste ha för att bestå. Naturvetenskapen har gjort sej av med alla dom livsbevarande föreställningar som har varit nödvändiga för mänskligt överlevande på jorden. Tack vare de många goda frukter den tillhandahöll, särskilt i början, har den släppts i fullt sken.

Systemet är idiotsäkert. De som forskar är fria från ansvar. De som utnyttjar resultaten har bara att hänvisa till s.k. realiteter. Det här finns, heter det då, det kan inte göras ogjort, om inte vi utnyttjar det så gör andra det, och vi måste ju ligga i frontlinjen, både militärt och ekonomiskt, anser alla länder som har råd.

Kruxet är att naturvetenskapen varken förstår människans begränsningar eller hennes unika tillgångar och egenskaper. Ett talande exempel är forskningens senaste s.k. utmaning som helt illavarslande sägs bestå i att överbrygga klyftan mellan biologi och teknik. Det finns alltså en klyfta här och den måste överbryggas. Sanningen är annars den, att människans biologi har överlevt och spritt sej över jorden i miljontals år, helt utan det senaste seklets teknik, men att den kanske inte kommer att kunna leva så värst länge med den.

Nu har vi plutoniumsatelliter som

“Den överordnade trossatsen i vår tids religion är att det inte får finnas någon gräns för vetenskapen.”

“*Man skapar en alltmer sårbar och sofistikerad livsmedelsförsörjning, där de stora transnationella kedjorna ska ha den totala kontrollen över allt, från utsäde över näring och gifter till den slutliga produkten på supermarketen.*”

kretsar runt jorden. När en av dem för en tid sen störtade i havet blev vi tröstade med att det var en väldig tur att den inte brann upp i atmosfären. Det hade blivit en omätbar katastrof. Vi har kärnvapen spridda till alltför många länder, och deras förutsättning, kärnkraften, till ännu fler.

Den s.k. fattigmans atombomber, kemiska och biologiska stridsmedel, går knappast att få kontroll över längre, trots heroiska försök och FN-förbud. Laboratorierna arbetar vidare för att få fram motmedel mot dem, och ingen kan säkert veta vad man här tar fram. Den japanska AUM-sekten visade att det bara behövs en liten grupp forskare för att skapa en arsenal av gifter tillräckliga för att utplåna miljonstäder.

Så har vi genforskare som strävar att få fram effektivare och lönsammare växter, djur och människor. Man skapar en alltmer sårbar och sofistikerad livsmedelsförsörjning, där de stora transnationella kedjorna ska ha den totala kontrollen över allt, från utsäde över näring och gifter till den slutliga produkten på supermarketen.

Anpassningen sker hela tiden åt fel håll. Mjölken ska redan hos kon berikas med olika näringsämnen och mediciner. Man skapar träd som tål surt nedfall, plantor som tål ogräsgifter och insektsgifter och människor som tål tristess och monotoni.

I en gemensam PR-film från läkemedelsjättarna Sandoz, Hoffman, La Roche och Ciba Geigy så yttrades följande: ”De instinkter och känslor som idag har förlorat sin funktion och mening måste vi börja betrakta som sjukdomar. Vare sig den modifierade människan är en mardröm eller ett önsketänkande så är hon i varje fall en biologisk nödvändighet.”

Och det finns redan patent, inte bara på växter och djur utan på mänskliga celler och gener, t.ex. på celler från navelsträngen. Det stora bioteknikföretaget HGS har patent på mänskligt tillväxthormon och har lagt in patentansökningar på mer än en miljon mänskliga gensekvenser. HGS är allierad med minst tio stora läkemedelsföretag. Ett brittiskt företag har patent inom kloning av människa, osv.

Det finns inga betänkligheter mot att blanda arter som inte kan blandas i naturen, trots att man inte riktigt vet varför och hur artbarriären uppstod och består. Man kommer osökt att tänka på schimpansen med speldosan. Schimpansen kunde ta sönder speldosan i alla dess beståndsdelar, men han kunde aldrig mer få den att spela.

Den här utvecklingen kan fortgå tack vare starka och sinsemellan motsägande myter. Den första är att forskningen är och skall vara objektiv och värderingsfri. Ändå vet vi att de flesta forskningsprojekt ligger i den rika världens intresse och stärker dess övertag istället för att lösa världens mest brännande problem. De fattiga kan inte betala, och därför handlar forskningspengarna i världen till mer än 90 procent om de rikas behov och önsningar och sjukdomar.

För några år sen arbetade ca 40 procent av världens naturvetenskapliga forskare i militära sammanhang. Om de ofattbara summor som anslås till en framtida kolonisering av rymden istället satsades här på jorden, på rent vatten åtalla och solceller till exempel, så skulle framtiden se något mindre hotfull.

Den andra myten om forskningen är att den strävar att gagna mänskligheten. När bevisen i motsatt riktning blir alltför besvärande ändras argumenten, då heter det istället att forskningen måste vara helt fri. Den måste söka sanningen för dess egen skull, sanningen om den så leder till helvetets portar. De här två anspråken går inte ihop. Något av dem måste ta överhanden och vi vet vilket. Forskningens frihet anses hotad bara när det blir tal om demokratisk insyn och kontroll, aldrig när militära eller ekonomiska intressen styr och betalar.

Den tredje myten är att kunskap aldrig är farlig i sig själv, utan allt beror på hur den tillämpas, och det är politikernas och allmänhetens sak att avgöra. Därför har forskaren inget eget moraliskt ansvar för vad han gör. Den här myten är fullständigt falsk. Vår kunskap finns bara i den mänskliga hjärnan med alla dess urvalsmekanismer, dess begränsningar

och omedvetna perspektiv... All forskning utförs i en världs av människor, med deras värderingar, fördomar och behov. All kunskap används förr eller senare i en värld av människor, och där är uppenbarligen en del kunskap betydligt farligare än annan kunskap.

Kunskap bör kunna vara tillgänglig för alla, och inte av en sån karaktär att den måste hållas hemlig och avskild för alltid, för att inte förstöra möjligheterna till mänskligt liv. En del forskare tror sej leva på en isolerad ö, samtidigt som de hämtar hela sitt uppehälle, hela sin utrustning, sin höga status och alla sina fördelar från denna värld och dess människor. Även forskare måste trots allt förväntas veta nånting om hur världen ser ut, och hur makt och människor fungerar.

Att naturvetenskapen faktiskt fungerar som en slags religion framgår bland annat av att vetenskapskritik inte är något självklart, som samhällskritik eller teaterkritik. Kritik av vetenskap utifrån förekommer mycket sparsamt och uppfattas då alltid som ett slags kätteri. Det uppfattas som fientlighet mot kunskap och forskning överhuvudtaget. Kritik av samhällen och kulturyttringar uppfattas inte som att man vill avskaffa samhällen eller kulturyttringar, man vill bara förändra eller utvärdera dem. På samma sätt borde vetenskapskritik vara något självklart och uppfattas som att man vill förändra vetenskapens inriktning, inte avskaffa den.

Vetenskapsjournalisterna är i allmänhet ytterst följsamma mot forskningen. Den är något som ska presenteras och förklaras, inte ifrågasättas. Med tanke på de genomgripande följder som forskning ofta får för allmänhetens liv och framtid är den här underdanigheten ytterst märklig. Den som vågar kritisera får höra att diskussionen måste föras på ett högt och sakligt plan. Han eller hon givtämplas inte bara som okunnig, vilket givetvis stämmer i jämförelse med den som har ägnat sej åt ämnet ifråga i tjugo år eller mer – utan helt enkelt som kunskapsfientlig. Medan allmänheten har mycket annat att göra i sina liv så har specialiseringen inom forskningen drivits så långt att inte ens forskarna själva hinner följa utvecklingen inom sitt eget illa område. Obalansen är alltså total.

Att kritisera vetenskaplig forskning är

också att beskyllas för så kallade "rädsla för det okända". Vilket är alldeles ovanligt ologiskt. Om några är rädda för det okända så är det förstås de som till varje pris vill få kontrollen över det, eller inte ens vågar låta det finnas – som okänt alltså. Det okända skrämmer mej betydligt mindre än det av forskare kända som måste sekretessbeläggas och övervakas.

Ja, så här fortskrider den så kallade utvecklingen, som bäst kan liknas vid en hjord av hästar i vilt sken, ingen vet vart, där de få som försöker hejda hästarna anklagas för att hata hästar och vilja utrota dem.

Problemet enormitet har bara tilltagit på senare år, bland annat därigenom att allt fler forskare nu går samma i egna, helt forskarägda företag, så att vinstintresset blir än mer direkt avgörande och kontroll-möjligheterna ännu mer mikroskopiska.

Jag ser själv inte någon utväg ur det läge vi har skapat åt oss själva. Men jag tror att om det finns någon utväg som kommer vi i varje fall inte att finna den utan att först göra oss av med serviliteten inför forskningen och de många lögnerna kring den.

Låt oss först och främst få ett slut på den dubbla bokföringen, där forskning växelvis allteftersom det passar är mänsklighetens välgörare och växelvis absolut värderingsfri.

Låt oss för det andra få slut på talet om att all kunskap är ofarlig i sej själv. Låt oss för det tredje få slut på åtskillnaden mellan forskarrollen och medborgarrollen. Forskare kan inte ha något särskilt moraliskt carte blanche. All mänsklig verksamhet bör vara så fri som möjligt, forskning likaså, så länge den inte skadar andra. Och forskaren har samma ansvar för vad han sysslar med som alla andra.

Du behöver inte acceptera all forskning. Du behöver inte tåla din kritik för att du inte kan molekylärbiologi eller partikelfysik. Du har precis samma rätt till den här jorden och livet och framtiden som vilken nobelpristagare som helst, och det är tillräckligt. Livet är inte deras experimentlaboratorium. Det tillhör ingen – och alla.

Eva Moberg.

Tidigare framfört som föredrag i radio, juli 1998

“Forskare kan inte ha något särskilt moraliskt carte blanche.”

“Kritik av vetenskap utifrån förekommer mycket sparsamt och uppfattas då alltid som ett slags kätteri.”

Ny teknik: Genvägar eller avvägar?

- Tekniken kommer allt närmare oss människor, konstaterar Marie Arehag, från institutionen för Teknik och Samhälle på Chalmers Tekniska Högskola i Göteborg. Den teknik som utvecklas idag är med och underlättar våra kontakter med omvärlden och den undersöker och patentsöker vårt inre, våra genetiska koder, vår arvs massa.

Under de år hon arbetat på Chalmers har hon sett hur samhälls- och miljöfrågor tillåtits ta allt större plats. Det är ingen tillfällighet att det som började med en enstaka tjänst för att föra in samhällsfrågor i grundutbildningen numera är en hel institution med forskning och forskarutbildning. När hon började på Chalmers i mitten av åttio-talet kunde studenter säga att de gärna ville läsa miljökursen, bara det inte syntes i deras examen. Att ha läst en miljökurs betraktades som något suspekt och de var rädda att få sämre chanser på arbetsmarknaden. Idag har attityderna förändrats totalt. Att vara insatt i miljöfrågor har blivit naturligt, nära nog en självklarhet. För företag är det viktigt att teknologerna också har den kunskapen. Idag aktar sig företag för att förknippas med dålig miljöpolicy.

Själv har Marie Arehag en bakgrund som biolog och hälsovårdsinspektör. När hon kom till Chalmers arbetade hon med källsorteringsprojekt i en stadsdel i Göteborg och började på Chalmers som avfallsforskare med hygien och ekologifrågor. Det har slagit igenom. Idag är det normalt att källsortera och kompostera. Fortfarande är den tekniska högskolan framförallt en manlig värld. Trots många ansträngningar att locka kvinnliga studerande är de fortfarande alldeles för få.

- Många vill ändra på det, för att de tycker det är synd att kvinnorna missar en karriärmöjlighet. Jag ser det snarare som en möjlighet att utveckla annan teknik genom att få in teknologer av båda kön och olika etnicitet. Alla har skilda saker som

man tar för givet och de skillnaderna är berikande, genom att de tillför andra tankemönster och utgår från andra sammanhang där tekniken ska användas. Är det bara 25-åriga män som utvecklar ny teknik blir den alldeles för snäv.

Men vad är teknik egentligen? I själva verket är diskussionen om vad teknik är i sin linda. För många icke-tekniker har teknik framstått som det obegripliga och okända. Bland tekniker är det tvärtom så att tekniken börjar omfamna allt fler ämnen som vi inte själva skulle sammanknipa med teknik.

- Teknik är ju egentligen en förstärkning av våra sinnen och mänskliga förmågor. Det klassiska är att effektivisera och överbrygga begränsningarna i t.ex. syn och hörsel över avstånd och att förstärka vår muskelkraft.

Det finns en växande insikt om att man behöver kunskap inom nya ämnen för att utveckla tekniken. Följden är att utbildningen på en teknisk högskola breddas och omfattar allt fler ämnen.

Tidigare har det varit så att man har hittat en princip, utvecklat en teknik och sedan frågat sig vad den kan användas till och hur man kan göra den säljbar. Idag är det inte längre självklart att det tekniskt möjliga på detta sätt ska bestämma utvecklingen. Det skulle lika gärna kunna vara tvärtom: att utgå från behov och sedan låta dem styra den teknik som ska utvecklas.

Det finns planer på att låta mer humaniora och samhällskunskap ingå i grundutbildningen. Det är naturligtvis viktigt för en teknolog att veta hur människor fungerar i olika organisationer och samhällen. Och låta den kunskapen gå med i teknikutvecklingen så att istället vardagslivet och behoven kan styra teknikutvecklingen. Än är vi inte där. Idag finns en ny ledning på Chalmers som arbetar för att bredda studierna och föra in mer

Gen-vägar till en bättre framtid är titeln på en föredragsserie.

Ämnet: genetik och genteknik. Marie Arehag är en av de ansvariga för föredragsserien. Hon arbetar på en teknisk högskola, är själv biolog och har sin bakgrund i miljörörelsen och en av hennes uppgifter är att föra in samhällsperspektiv i utbildningen.

humaniora och samhällsvetenskap, men det finns fortfarande olika åsikter om hur. I en delrapport till en utredning finns förslag om ökat inslag av samhällskunskap och humaniora som en röd tråd hela tiden. Men skulle det ökade inslaget kunna leda till en termin diktanalys?

Marie prövar tanken. Det kanske inte vore helt fel, även om det inte är det som ligger närmast till hands. Det skulle kanske kunna ge nya dimensioner och infallsvinklar. Däremot är det helt uppenbart att inte bara matematikens språk är ett tankeverktyg. Det verbala språket är det också, men då måste man vara medveten om att använda det till att utveckla tankar.

- Man talar om att träna muntlig och skriftlig framställning och då utgår man bara från överföringen till en mottagare och inte från att vi genom att använda språket tänker på effektivare sätt. Det borde gå att systematiskt träna olika typer av tankemönster för att främja kreativitet. Något som definitivt kommit för att stanna är kommunikationsvetenskap och etik som har blivit aktuellt bland tekniker.

- Det är inte så konstigt för tekniken är närmare människan än någonsin. IT är ett kommunikationsredskap och tekniken har gått från muskelförstärkning till genteknik och med biokemin kan den styra och påverka oss mänskliga varelser och våra kulturer. Riskerna är uppenbara. Det finns alltid värderingar till grund för vilken teknik vi utvecklar. Hur får vi insyn i dem och hur kan vi påverka den utvecklingen?

- Teknikerna har länge förnekat att värderingar finns med i forskningen. Det var politiker och ekonomer som upplevdes vara de som bestämde. Nu börjar insikten komma att vi själva blir tvungna att skaffa verktyg för att sortera bland värderingarna som kan ligga bakom forskningen

och då är etik helt enkelt ett tankeredskap för att se åsikterna bakom olika ställningstaganden.

Så långt verkar allt väl. Teknologerna ska få en samhällsvetenskaplig och humanistisk grund och bli medvetna om vilka värderingar som kan ligga bakom olika vägval. Men hur går det med vår framtid? Är vi på väg mot ett hållbart samhälle, mot en utveckling som är i bättre samklang med naturen?

- Jag ser två motstridiga tendenser idag, svarar Marie. Samtidigt som man kan se att det finns en ökad insikt om behovet av hållbar utveckling så har materialomsättningen ökat otroligt sedan 80-talet. Se bara på den snabba omsättningen av datorer och mobiltelefoner. Och ibland tror jag kanske systemet med återvinning gör det lättare för oss att medverka till omsättningen. Det ger oss frikort på något sätt.

Industriprodukter har relativt sett blivit billigare, fortsätter Marie. Det är en allmän trend. Förr var det konstigt att inte jobba med något som hade med mat att göra. Nu är det bara två procent som arbetar med jordbruksproduktionen och ändå har vi ett stort livsmedelsöverskott. Samma sak gäller idag industriproduktionen. Den har effektiviserats och gör att vi har tillgång till fler varor än någonsin tidigare. Som resultat av tekniska effektiviseringar.

- Det borde totalt sett vara en tillgång för mänskligheten, även om det på kort sikt blir ett gissel med arbetslöshet och omställningsproblem. Å andra sidan har kunskap och teknikutveckling lett till att vi har metoder för att försörja alla på jorden, problemet är hur vi organiserar och fördelar produktionen. Vi måste bli klokare, fråga oss varför och se maktfrågorna som ligger bakom.

Caroline Runesdotter

Inför 2000-talet

Regeringen har gett ut en skrivelse om Jämställdheten inför 2000-talet.

SKV har läst den och kommer här med kommentarer. Det är en gedigen utredning om utvecklingen av jämställdheten sedan 1996 under den nuvarande regeringens tid, då det har varit ett prioriterat område. Denna prioritering har givit resultat på statlig, läns och kommunal nivå. Det gäller rättvisa och fördelning av ekonomisk och politisk makt. Här är fortfarande mycket att göra, men i den privata sfären ligger det nästan stilla. Det handlar om demokrati och om att värdera kvinnor och män lika. Det handlar om att bryta den samhällsstruktur som råder och som säger oss att: - män är norm och kvinnor undantag - män är överordnade och kvinnor underordnade - män har stor makt, kvinnor liten. Det kan handla om löner, jobb, karriär, hemarbete, ansvar, få lån, bli misshandlad.

SKV har haft förslag till lösning för de flesta av dessa problem, sedan 30-talet. Bland annat 6-timmars-dagen, likalön och nedrustning av militären är gamla förslag som numera diskuteras igen. Läs vårt handlingsprogram.

Sanningen är att många män ser dessa förslag som skrämmande, enär de blir förlorarna i frågan om makt och ekonomi. Det ankommer därför på oss alla, som vill se en samhällsutveckling som är god för kvinnor, män och barn att kunna övertyga männen att alla vinner på denna förändring. Om en man tar föräldraledigt en längre tid, och under den tiden verkligen sköter om barnen, så får han en starkare relation till sina barn. Lyckan är inte alltid att vara bäst, rikast och starkast. Kvinnorna kommer också att tjäna på att vara självständiga med egen lön och kompetens att följa och påverka samhällets och familjens utveckling. Våra barn kommer då att bli trygga. De vet att både män och kvinnor kan tvätta och laga mat, gå på kvartssamtal, segla och dansa, de får goda förebilder. Det gäller bara att få alla att ta på djupaste allvar hela problemet och inse att det måste en förändring till för att jämställdhet skall råda.

På en del ställen inom landet tycks det verka som om jämställdhet redan var uppnådd. Där läggs jämställdhetsenheten ned. Kapitlet om makt och inflytande är en intressant läsning. En kvinnorepresentation som står i proportion till den kvinnliga delen av befolkningen, skulle betyda att det skulle vara 51 procent kvinnor i beslutande organ. Nu är det tyvärr inte så.

Det visar sig att i regeringen finns i dag 11 kvinnliga och 9 manliga statsråd. I riksdagen är det 43 procent kvinnor, i landstingen 48 procent, och kommunfullmäktige 41 procent kvinnor. I statliga lekmannastyrelser i departement och myndigheter är det ett genomsnitt på 42 procent. I statliga bolagstyrelser 28 procent. I de 328 svenska börsnoterade bolagen 5 procent. Detta visar att det verkliga allvaret i att dela med sig till kvinnor har inte infriats i dessa kretsar. Det gäller att vara uppmärksam vid tillsättningar att stimulera kvinnor att söka tjänster, att synliggöra könsfördelningen genom statistik. Kraven på dem som nominerar ökar.

Det har tillkommit en del projekt i dessa frågor och en video har utarbetats tillsammans med metodmaterial. Men det gäller att förbättra politikerrollen gentemot familjen och arbetslivet för att få kvinnor att söka chefsposter. Enligt Statistiska centralbyrån visar det sig att könsfördelningen bland chefer totalt sett är 22 procent kvinnor. Inom privat sektor är andelen kvinnor 16 procent.

Som SKV-are ser vi med våra instiftares ögon, som 1923 fick in några representanter i riksdagen. De menade att med denna hastighet kommer det att ta mins 50 år innan kvinnorna blir representerade överallt. De begärde 50-50 delning genast. Den nuvarande regeringen gör så gott det går, men vi är oroliga för att om det blir en annan regering, kan vi då lita på att trenden fortsätter?

Angående privata sektorn så bildades år 1995 en stiftelse "Stiftelsen Näringslivets Ledarskapsakademi". Stiftelsen bildades, efter samråd mellan regeringen och företrädare för näringslivet, att med statliga medel bygga upp verksamheten. Syftet är att bidra till utvecklingen av ett ledarskap som kännetecknas av att ta tillvara den samlade kompetensen hos såväl kvinnor som män. Detta sker genom olika aktiviteter exempelvis i ledarfora, temaseminarier och projektarbete. Regeringen har hittills lagt ner mycket möda och pengar. På hösten 2000 skall uppföljning göras. Detta visar att kvinnorörelsen i Sverige som har en stor samlad kunskap i dessa frågor, inte blivit tillfrågad utan nya projekt bildas hela tiden. Det visar också att pengar behövs för att bevisa att kvinnorna är diskriminerade i arbetslivet i Sverige. SKV som kämpat sen 1914 med sitt ideella arbete och med folklig stöd tillsammans med sin samlade kunskap och urusla ekonomi, ser med förvåning och avund på dessa pengar. Utan anställd personal som kan hålla i organisationens administration och för att underlätta medlemmarnas idéer och aktiviteter då kunskap om IT och ekonomi behövs för föreningar som SKV inte skall gå under.

Kvinnorörelsen tillsammans får inte så mycket pengar.

Under kapitlet makt och ekonomi, läser vi att kvinnors obetalda arbete i hem och familj fortfarande inte ger lön och pension. Kvinnor gör 82 procent av hushållsarbetet, i 69 procent tar pappan inte ut föräldraledigheten, kvinnans timlön är ca 80 procent av mannens och glastaken hindrar kvinnan att avancera uppåt. Flera kommittéer och utredningar pågår. SCB har fått en färsk miljon -99 för att ta fram ny statistik om betalt och obetalt arbete. Män har ofta saknats i jämställdhetsarbetet. Därför har mäns roll i jämställdhetsarbetet under ett flertal år varit en prioriterad fråga. Ett flertal projekt för att få männen intresserade av att ta sitt ansvar för familj och barn har startat under de senaste åren. I samband med propositionen Kvinnofrid avsattes 1,5 miljon kronor till projekt som stöder mansrörelsens arbete för att motverka våld mot kvinnor. Många fler liknande projekt har statats med pengar från stat och landsting.

I kapitlet Kvinnofrid läser vi på slutet att regeringen sammanlagt avsatte 41 miljoner kronor för de åtgärder som vidtogs för att bekämpa våldet mot kvinnor. Genom förslagen har Sverige i denna del uppfyllt sina åtaganden vid FN:s kvinnokonferens i Peking. Mycket pengar och arbete har lagts ned men projekten är ännu inte redovisade.

Detta är en liten del av skriften Jämställdhetspolitiken inför 2000. Som regeringen gett ut 1999.

Zaida Hagman

Drömmen om ett nyktert, sedligt och jämställt samhälle - hur gick det?

Hjördis Levin berättar om Emilie Rathou;
en av förra sekelskiftets starka kvinnor.

Nyss har ett sekel gått till ända. För en historiker med inriktning på föregående sekelskifte känns det märkligt att hundra år kan gå så fort. Det känns lika märkligt att alla de människor som överträdde tröskeln till 1900-talet är borta. En del av dem är som gamla vänner. Jag har sysslat så mycket med deras tankar och idéer, drömmar och framtidsmål att de blivit en del av min egen referensram. Det är å andra sidan inte så konstigt, för mycket av det som nu levande generationer tror på och strävar mot har sin idégrund hos de människor som levde och kämpade runt förra sekelskiftet.

Vårt sekelskifte skiljer sig från det förra i att det då fanns en stark framtidstro. Idén om mänsklighetens utveckling mot allt högre nivåer såväl moraliskt som intellektuellt besjälade den tidens s.k. bildade allmänhet på ett sätt som är svårt att begripa idag. Många menade att det samhälle de levde i utgjorde det dittills högsta stadiet av mänsklig utveckling. Andra såg en rad fel och brister i sin samtid: Stor fattigdom och många orättvisor. Hyckleri, rofferi och dubbelmoral var utbredda. Superi, sexuell osedlighet och spridning av könssjukdomar fanns i alla samhällsklasser.

Kvinnorna var fortfarande förtryckta även om en del frigörande reformer hade genomförts. Större delen av arbetarna hade varken ekonomiskt eller politiskt inflytande.

Hos många fanns en önskan att göra något åt missförhållandena. I ledningen för de rörelser som växte fram från slutet av 1800-talet gick målmedvetna individer som var beredda att ägna sina liv åt den sak de trodde på. Det framtida samhälle de ville förverkliga var fritt från fattigdom och moralisk dekadens.

Det fanns emellertid ett dilemma. Hur skulle människor, formade av det gamla samhället, kunna skapa det idealsamhälle som man drömde om? En del menade att "utvecklingen" skulle sköta om den saken. Andra menade att människorna först måste förändra sig själva. Såsom individerna är så blir

deras samhälle, resonerade de. Supiga, osedliga och förtryckande människorkan inte skapa ett nyktert, sedligt och jämlikt samhälle. Naturligtvis stötte detta resonemang på motstånd. Människor vill inte gärna ta itu med sina egna fel och brister. Det är bekvämare att skylla på andra, på samhället. Det krävs mod av den som angriper den sortens bekvämlighet.

Runt sekelskiftet 1900 fanns det många kvinnor och män som ägde detta mod och som vore värda att lyftas fram som förebilder i vårt nya millenium.

Jag skall närmare presentera en av dessa kvinnor, hennes framtidsdröm, verksamhet, uppnådda mål och besvikelser. En av förra sekelskiftets mest färgstarka förgrundsgestalter var Emilie Rathou, född 1862 och fullt verksam för det hon trodde på till sin död 1948.

En pionjär

Emilie anslöt sig till nykterhetsrörelsen tjugo år innan kvinnor mer allmänt började ägna sig åt denna fråga. Hon var den första kvinna som framträdde vid en 1 majdemonstration. Det skedde 1891 på Gärdet i Stockholm. Hon talade där om "Kvinnan och den politiska rösträtten", drygt tio år innan någon förening för kvinnans rösträtt hade bildats.

Som pionjär fick hon finna sig i polisuppsikt, hot om häktning, svårigheter att hyra möteslokaler, obekväma resor i öppna vagnar och slädar, smädebrev och klander för okvinnligt beteende. Hon lät sig inte förskräckas utan visade mod och uthållighet. Hon betraktades som samhällsfarlig men ägde en osedvanlig förmåga att försvara sig mot stundom otroligt hätska angrepp.

Emilie var en fascinerande personlighet med skarpt intellekt, otrolig energi och kraftig stämma. Som talare gjorde hon ett outplånligt intryck. Som skribent använde hon livet ut ett rabulistiskt uttryckssätt.

Det har visat sig svårt att spåra ursprunget till denna kraftfulla personlighet. Emilie var förtegen om sin barndom och tidiga ungdom. Enligt officiella uppgifter var hennes far affärsman. Om modern vet jag bara att hon hette Anna Svensson. Emilie föddes den 8 maj 1862 i Karlskrona och där växte hon också upp under det ekonomiskt blomstrande 1870-talet.

Hon gick i flickskola och skrevs in vid Kalmars folkskollärarseminarium när hon var sexton år. Under hennes studietid försämrades samhällsekonomin och en stark kritik växte fram i grupper som kände sig missgynnade. Detta kom till den brådmogna Emilies kännedom. Under lektionerna vid seminariet smygläste hon Strindbergs "Röda rummet". Emilie kom ut som färdig lärarinna 1882 i en tid full av sociala, ideologiska och politiska motsättningar. Hon drogs till folkrörelsernas radikallaste riktningar. Hon anställdes som lärarinna i Hed socken i Västmanland och bytte efternamn från Gustafsson till Rathou.

Redan i barndomshemmet kom Emilie underfund med att det var illa beställt med kvinnans frihet och människovärde. Om hennes far drack eller om det användes alkohol i föräldrarnas umgängesliv är okänt, men Emilie kunde inte tåla anblicken av onyktra individer på gator och i sällskapsliv. Hon såg ett samband mellan superi och kvinnoförtryck och tog upp kampen mot båda. 1884

gick hon in i IOGT-logen Heds vapen i Bysala. Året därpå tog hon storlogegraden, blev barntempelledare och den första kvinnan i IOGT:s distriktsråd i Västmanland.

Skolsalen blev snart för trång och Emilie lämnade orten, yrket och en säker inkomst för att bli resetalare på heltid. 1886 eller 1887 talade hon för bevärningen på Malmslätt. 1888 uppmärksammades hon för sina missionsresor i Jämtland, godtemplarlandskapet framför andra. Som den första kvinnan i en svensk predikstol talade Emilie rösträtt i Merbys, Åres och Offerdals kyrkor för tusentals åhörare. Samma år deltog hon i det första nordiska kvinnomötet. Det ägde rum i Danmark och Emilie inledde diskussionen i nykterhetsfrågan. 1890-94 ägde och utvecklade Emilie veckotidningen Dalmasen från lokalorgan till radikal rikstidning med namnet Svenska medborgaren. Som anställd på ett tryckeri hade hon lärt sig hur en tidning kommer till. I Dalmasens spalter angreps överklass och etablerad religion men även arbetarrörelsens ointresse för nykterhetsfrågan.

Även om Emilie Rathou var högt respekterad inom radikala grupper, så måste en kvinna som hon få problem inom samtidens organisationsliv. Nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen var starkt mansdominerade. Kvinnor deltog som stödtrupper men fick inga ledande poster. Emilie upphörde aldrig att betona kvinnors behov av föreningar där de kunde agera självständigt och driva frågor som männen förbisåg. Tillsammans med ett antal arbetarkvinnor bildade hon 1892 Stockholms allmänna kvinnoklubb i polemik mot de befintliga kvinnoorganisationer som enligt Emilies mening dominerades av överklassdamerna.

Emilies medlemskap blev dock inte långvarigt. Hon var en alltför radikal feminist för att stanna kvar i en kvinnoorganisation som inom kort anslöt sig till socialdemokratiska partiet och därmed underordnades en manshegemoni som förnekade att det fanns en särskild kvinnofråga. I sin tidning kritiserade hon kvinnoklubben för att den inte engagerade sig för arbetarnas nykterhet. Ännu hösten 1892 var dock Emilie Rathou populär inom socialdemokratin och valdes av kvinnoklubben och partiet till folkriksdagen 1893. Där lämnade hon stockholmsbänken och tog plats bland ombuden från Västerbotten, dit hon också blivit vald. Denna handling såväl som hennes skrivelser stötte en del medlemmar. Emilies kontakt med Stockholms allmänna kvinnoklubb bröts för alltid.

Emilie Rathou var aldrig socialdemokrat utan hade ett närmast ultraradikalt medelklassmed-

vetande. Många år senare anslöt hon sig till Frisinnade Folkpartiet. Hon tillhörde kvinnorörelsens vänsterflygel och sympatiserade med Frisinnade Kvinnor. Hon gillade dock inte deras neutralitet i förbudsfrågan och medverkade därför till att bilda Folkpartiets kvinnoförbund (1924).

De omständigheter under vilka Emilie Rathou inledde sin karriär präglade resten av hennes liv. Hon behöll åttitalistens vakenhet för sociala frågor och breda intresseriktning. Hon gjorde studieresor till olika länder och besökte exempelvis Agnes Welins settlementsverksamhet i London. Där mötte hon bl.a. Helena Blackburn och Peter Krapotkin.

En femtioårig gemenskap

Emilie Rathou var en sökare av stora mått och till slut fann hon en lämplig plattform att verka från. Under Nordiska nykterhetskongressen år 1900, i dåvarande Kristiania, bevisade hon ett möte med Vita Bandet, den kristna nykterhetsföreningen för kvinnor. Där lärde hon känna Maria Sandström, blåbandist från Uppsala. En nästan femtioårig gemenskap inleddes. I Vita Bandet delade Emilie och Maria arbetsuppgifter och i det gemensamma

hemmet livets glädjeämnen och vedermödor. De dog i oktober 1948 i Stockholm med fem dagars mellanrum och lät sig jordas i samma grav.

Vita Bandet kom från Amerika där kvinnornas frigörelse kommit längre än i Skandinavien. Den religiösa väckelserörelsen var en pådrivande faktor som gav kvinnor hopp och självförtroende. I december 1873 uppstod en märklig rörelse i Hillsborough, Ohio. Den kallades "kvinnornas korståg mot krogarna" och spred sig snabbt till Kanada och länderna på andra sidan havet. 1874 bildades National Women's Christian Temperance Union. En vit bandrosett, renhetens symbol, blev rörelsens kännetecken och 1877 togs namnet Vita bandet. 1883 bildades World Women's International Christian Temperance Union, WWCTU.

I nästan all litteratur om Vita Bandet framställs Emilie Rathou som dess grundare i Sverige. Det stämmer inte riktigt. En svensk vitabandsförening bildades redan 1897 av en grupp kvinnor i Stockholm. Emilies insats var att hon återknöt en bruten förbindelse med Vita Bandets världsförening och skapade en riksorganisation med ett vidsträckt såväl feministiskt som socialt program.

Vita Bandet bidrog till att radikaliserade den tidiga kvinnorörelsen. De tre huvudpunkterna i dess program var avskaffandet av rusdryckerna och den sexuella dubbelmoralen samt strävan efter fred på jorden. Efter långvariga strider mot lagar, myndigheter och allmän opinion insåg Vita Bandet att kvinnor måste få ekonomisk och politisk makt i det samhälle de levde och uppfostrade sina barn i. Vita Bandet kämpade för en högre allmän moral, kvinnans jämställdhet med mannen på samhällets alla områden och för sociala reformer. Rösträtt var ett första steg mot samhällets omvandling.

Emilie Rathou kom fram till att de idéer som hon själv omfattade: nykterhet, sedlighet, hygien, rösträtt och fred, i stort sammanföll med Vita Bandets program. Hennes och Maria Sandströms planer på en svensk avdelning förverkligades den 12 september 1900. På Emilies initiativ bildades då en förening på Östermalm i Stockholm och den 28 oktober 1901 en centralstyrelse. Året därpå blev föreningen Vita Bandet allmänt känd genom det första nordiska möte som hölls på Emilies anmodan. Där underströk hon kvinnans sociala ansvar. Samma år hölls stora rösträttsdemonstrationer över hela Sverige, i Stockholm bildades den första föreningen för kvinnans politiska rösträtt och inleddes en omfattande kampanj mot den lagligt reglerade prostitutionen.

Vid nyår 1903 öppnades Vita Bandets första byrå, en intensiv period av upplysningspropaganda

igångsattes och en social verksamhet av dittills oanade mått påbörjades. Emilie blev centralstyrelsens sekreterare och innehade denna post till 1947, då hon och Maria Sandström lämnade sina uppdrag som sekreterare respektive ordförande. 1904 började tidskriften Vita Bandet att utkomma. 1915 hade Vita Bandet över 7.000 medlemmar och under resten av Emilies tid mellan 8.000 och 9.000. 1911 hade WWCTU blivit världens största kvinnoförening med över en miljon medlemmar.

Vita Bandet i Sverige organiserades enligt världsföreningens mönster med lokala föreningar sammanhållna av en centralstyrelse. Förebyggande nykterhetsarbete bedrevs genom föredrag, möten och skrifter. Den civilrättsliga lagstiftningen påverkades genom opinionsyttringar. En social verksamhet eller "organiserad moderskärlek" växte fram i form av skyddshem, vårdhem, barnhem, mjölkdroppar, blomstermission, vilo- och sommarhem, sommarkolonier, helnyktra kaféer och matställen samt utbildningsverksamhet. Tanken var att kvinnor måste få materiell hjälp att höja sitt självförtroende och resa sig ur sitt elände innan de kunde förväntas arbeta för ett bättre samhälle. Över 200 fredsföreningar bildades. De flesta av Vita Bandets inrättningar övertogs senare av stat eller kommun.

All denna verksamhet hade Emilie som ständig sekreterare att ge impulser, upplysningar och bistånd av olika slag. Dessutom redigerade hon under flera decennier Vita Bandets periodiska skrifter, besökte lokalföreningar och höll ännu på ålderdomen inspirerande föredrag om föreningens tillkomst, verksamhet och mål. Det är Emilies förtjänst att Vita Bandet har en väldokumenterad historia utgörande en viktig del av svensk kvinnohistoria.

Hur gick det med Emilie Rathous drömmar om ett nyktert, sedligt och jämställt samhälle?

Emilie följde noga utvecklingen på lagstiftningens område och fick se flera av sina politiska och sociala önskemål förverkligade som exempelvis kvinnornas rösträtt, av skaffandet av prostitutionens reglementering, ny äktenskapslag och kvinnors behörighet till statstjänst. Hon var emellertid mycket besviken över den svaga verkan rösträtten för kvinnor fick. Partierna satte inte upp kvinnor på valbara platser och efter flera års kvinnlig rösträtt fanns ännu bara tre-fyra kvinnor i riksdagen. I utredningar som i hög grad gällde kvinnor insattes enbart eller övervägande män. För Emilie var det

självklart att könen skulle vara lika representerade på alla beslutande poster.

Sitt viktigaste mål, ett helnyktert samhälle, fick Emilie aldrig uppleva. När nykterhetsrörelsen några år före första världskriget nådde kulmen på sin framgång trodde Emilie att rusdrycksindustrin skulle vara avvecklad inom ett par decennier. 1911 kom hon som enda kvinna med bland tio män i den kommitté som tillsattes av regeringen Staaff för att bl.a. utreda frågan om spritförbud. Under världskriget krävde Vita Bandet tillsammans med andra kvinnoföreningar förbud mot brännvinsbränning och kravet hörsammades också. Emilie var övertygad om att folkets vilja talade och att detta var början till ett totalt rusdrycksförbud. Amerika, Vita Bandets hemland, var förebild. Där hade länge funnits spritförbud och det ansågs mycket lyckligt.

Trenden vände emellertid. Nykterhetsrörelsen försvagades. Ständigt, men förgäves, uppmanade Emilie kvinnorna att rösta på politiker som hade nykterhet på sitt program. Antalet kvinnor med motbok fyrdubblades mellan 1916 och 1922. Alltfler kvinnor drack öl och rökte tobak. Emilie såg med sorg på detta och beklagade att stora penningbelopp gick till rusdrycker i stället för bostadsbyggen och sociala åtgärder. 1922 genomfördes en folkomröstning i förbudsfrågan som resulterade i nederlag för dem som ville ha förbud. Emile Rathou uppgav emellertid aldrig förbudsidén som sådan.

Hon avskydde det s.k. brattssystemet och motböckerna och ansåg det förkastligt att blanda ihop statens finanser med rusdrycksindustrins.

Emilies artiklar avslöjar att hon var besviken på kvinnorna. De ville inte ha nykterhetsförbud. Ingen annan kvinnoförening än Vita Bandet tog på allvar itu med alkoholfrågan. Hon förebrädde kända och socialt engagerade kvinnor som motsatte sig alkoholrestriktioner. Att de inte förstod att det inte gick att lösa sociala problem utan att samtidigt angripa dryckesvanorna! Emilie såg ett samband mellan kvinnors ointresse i nykterhetsfrågan och deras svaga representation på olika områden. Hon saknade en resning bland kvinnor. Hon hade trott att eftersom de och barnen led mest av superiet skulle rusdrycksförbud vara en självklar önskan för dem. Kvinnorna måste bli mer politiskt aktiva om demokratin skulle förverkligas. Så blev det inte. I stället tog kvinnor över männens mönster i det som var dåligt. De drack och rökte som män, de var

nöjeslystna och klädtokiga. I stället för att engagera sig politiskt roade de sig i danspalatsen och på biograferna. De inledde lösa sexuella förbindelser och skaffade sig utomäktenskapliga barn.

Det kan verka motsägelsefullt att Emilie Rathou, som från början gick emot religion och prästerskap, anslöt sig till det religiösa Vita Bandet och blev en samhällets moraliska stöttepelare. I likhet med många andra radikaler kritiserade hon inte kristendomen utan prästers och andras missbruk av densamma. Inom Vita Bandet fann hon en kristendom som förenade gudstro med praktisk kärlek.

Den moraliska indignationen bar hon med sig från början. Den var ett tidstypiskt uttryck för reaktionen inom radikala grupper mot ekonomisk utsugning och osedlighet. Den riktades i första hand mot en, som det ansågs, omoralisk överklass. Emilie Rathou ansåg att de lägre och hårdast drabbade klasserna skulle rusta sig till kamp mot förtryck och utsugning. Vapnet var en stabil moral och starka kroppar. Därför hyllade och praktiserade Emilie och hennes likasinnade sunda och enkla levnadsvanor med frisk luft, vatten, motion och vegetarisk kost. Till detta kom offervilja, trohet mot idealen och hård arbetsdisciplin.

Emilies ideal blev med tiden allt mindre populära och hon upplevdes sannolikt av många som alltför krävande. Den nya och mer tillåtande moral som hon ogillade hade brutit igenom. Första världskriget utgjorde här en vattendelare. Många idealister tappade tron på det mänskliga förnuftet när kriget kom. Det blev fritt fram för destruktiva krafter. Efter

krigsslutet dansades det på spillrorna av en sönderslagen värld. Framdeles genomfördes en del av de reformer som Emilie Rathou hade strävat efter, men det var mycket som inte blev som hon hade hoppats.

När jag läser tidskriften Vita Bandet och Emilie Rathous utläggningar om krig, miljö och hälsosamma levnadsvanor upphör jag inte att frapperas av hur moderna hennes idéer verkar. I en tid som präglades av tanken på resursernas outtömlighet och industrins välsignelsebringade effekter betraktades emellertid Emilies idéer som hopplöst efterblivna. Så var det med mycket av det som den tidiga kvinnorörelsen kämpade för.

Hjördis Levin

Courage betyder mod...

En skog av lila ballonger svävade mot skyn, högre till och med än den höga Domen i Köln, där tusen kvinnor träffats till sitt tredje Frauenpolitischer Ratschlaug (kvinnopolitiskt rådslag). Högre än kyrkomaktens patriarkala symbol – ett tecken så gott som något – svävade våra ballonger, försedda med glada tillrop och adresser.

COURAGE är en ung tysk kvinnoorganisation grundad 1991 som organiskt, som korallen, växte fram ur den gamla, klädde de "gamla" kvinnokraven i ny språkdräkt, gav sig ett nytt namn, drog till sig entusiastiska unga kvinnor och ratade ekonomiska och andra förtöjningar. De betonar starkt fyra pelare: partipolitisk obundenhet, bred demokrati, internationalitet och finansiellt oberoende. Män som aktivt vill kämpa för kvinnans frigörelse är hjärtligt välkomna.

Förbundet ger ut en tidskrift med samma namn och har nu alltså arrangerat sitt tredje kvinnopolitiska rådslag. Rådslaget bestod av massor med workshops, stor fest med mycket musik, spontana shower och sketcher och dagen därpå en frukost med alla utländska gäster. Man har redan utarbetat ett förslag för en internationell arbetsgrupp. Jag kunde där också förankra "Kvinnomarschen 2000", som de närvarande visste förvånansvärt lite om, men som COURAGE nu också kommer arbeta aktivt för. Resolutionen som de 1000 kvinnorna antog andas framtidstro och trots: "... Man har dödförklarat kvinnorörelsen. Vi bevisar här motsatsen – med deltagare från 18 länder diskuterade, levde och firade vi uppbrottet av den framtidsorienterade kvinnorörelsen in i nästa årtusende. Och in i hjärtat av rådslaget har kommit ungdomarna och barnen... Vårt uppbrott betyder klarhet, självförtroende och organiserat handlande... En framtidsorienterad kvinnorörelse måste bli en massorganisation... Därtill vill vi gå nya vägar, experimentera, utbyta erfarenheter internationellt..."

Ja, det var entusiasmerande, roligt, lite nostalgiskt. Jag tyckte mig ibland försatt tillbaka till svenskt 70-tal. Tänkte lite överlägset: "Men visst har vi nått längre i jämställdhet..." Men COURAGE-kvinnorna tycks mig klarare på en viktig punkt: De förväntar sig ingenting av "etablissemangen", icke heller av dessa kvinnor. "De degraderas oss (gräsrötter) till att bli lobbyister och bidragstiggerskor...", som de uttrycker det. "Koalitionsregeringen s + mp har det senaste året lanserat "nya uppbrott i kvinnopolitiken". I praktiken betyder det avreglering och stora nedskärningar i den sociala sektorn. Mer ansvar ska återföras till familjerna "läs kvinnorna". Men detta uppbrott kan vi vara utan, hälsar Courage-kvinnorna. Vi förlitas oss hellre på oss själva. Frauenpower var ordet!

Erni Friholt

Foto: Erni Friholt

Fotograf: Kerri Corley

Skolor för kvinnor

Kvinnofolkhögskolan startade för 15 år sedan i Göteborg. Där finns ett stort utbud av kurser idag; Allmän linje som kan ge grundskole- och gymnasiekompetens, eftergymnasiala studier i naturkunskap, feministisk teori, aftonskola, sommarkurer och kortkurser.

Varför enkönad skola?, frågar sig en del.

“Det känns bra att bara vara bland kvinnor ibland, att få tänka över och analysera sin egen situation tillsammans med dem”, är ett vanligt svar.

Sedan skolan startade har över 10.000 kvinnor gått på Kvinnofolkhögskolans kurser. Skolor för kvinnor har kommit för att stanna.

På nästa uppslag har vi ett reportage om Xist i Stockholm, ett gymnasium för bara kvinnor i Kvinnoforums regi.

En gymnasieskola bara för flickor

- Jag älskar den här skolan. Jag känner mig fri, säger Emmie som slutade nian med icke godkänt i svenska och engelska. Xist är mest känt som allaktivitetshus men driver också en skola. Här ger man de tysta flickorna en ny chans.

- Jag blir så arg, säger Lotta Gusterman, när jag tänker på att tjejerna har varit nio år i skolan och ingen har tagit reda på vad som ligger bakom skolk och otrivsel! När skolan startade för ett år sedan visade det sig snart, berättar Lotta Gusterman, som är verksamhetschef, att det bakom misslyckandet i skolan ofta fanns andra problem som övergrepp och föräldrar med stora egna problem. Därför räcker det inte bara med undervisning i en ny skola. Flickan kan behöva stöd att klara av svårigheter utanför skolan. Xist har ett nätverk med bland andra socialtjänsten och PBU (psykiska barn- och ungdomsvården). Särskilt bra fungerar samarbetet med Stadsmissionen. Liselotte Larsson, studievägledare, förklarar: - Flera flickor har haft mycket kontakter med socialtjänsten och vill inte gå dit igen. Det går bättre att lotsa dem till en kontakt som är helt frivillig. Det är en poäng att Xist inte har någon egen socialt utbildad personal. Det hjälper till att hålla fokus på syftet: att ge utbildning.

Tystare utan killar

Nå, men detta att bara flickor finns i skolan - hur går det? Emmie igen: - Jag trodde att det skulle bli jobbigt. Rivalitet och så. Men så är det inte alls. Vi är kompisar. Det är tystare när inte killar är med. - Helt coolt med bara tjejer. Superbra, konstaterar Hani som kom till Sverige från Somalia för fyra år sedan. - Verkligen bra att Xist finns bara för tjejer, säger Juliette, född i Uganda. Ingen mobbas, ingen sluter sig eller har bara en bästis, utan alla går med alla. Man koncentrerar sig bättre. Men en skola bara för flickor väcker känslor bland vuxet skolfolk, det framgår av många frågor till skolan. Lotta Gusterman eldar upp sig igen:

- Tänk på hur mycket som görs för att hjälpa och stötta bråkiga och våldsamma killar! Fryshuset har gett mönster för hela landet - och det är bra. Men när vi börjar prata om de tysta flickorna, då hörs ofta invändningar. Man säger: Tänk på pojkarna också. - Vi står för att vi arbetar bara med flickor. Vi vill skapa ett tydligt arbetssätt, förklarar hon. Det blir naturligtvis inte automatiskt bra i skolan bara för att där finns flickor. Men här finns inga pojkar som tar plats och som man kan konkurrera om. Flickor behöver ibland välja bort pojkar för att växa sig starka. De behöver spegla sig i andra unga kvinnor.

Prövar sig fram

“Reparationsverkstad” är ett ord som de vuxna på Xist gärna använder. De prövar sig fram och vill hitta ett arbetssätt som kan passa också i den vanliga skolan. Efter ett års “experiment” har man

kommit fram till att följande fungerar: Ett fast schema och en tydlig struktur: Kärnämnen på förmiddagen, skapande och ämnen som till exempel livskunskap på eftermiddagen. Läxor. Arbete i klassen eller i smågrupper (sätts samman efter elevernas olika mognad och kunskaper).

Samvaro och samtal med de vuxna som hela dagen finns i skolan. Man lägger ner ett stort jobb på att ta reda på var kunskapsluckor och svårigheter finns - för att inte göra samma misstag som tidigare skolor gjort. Skolan ligger en trappa ovanför allaktivitetshuset Xist. I kaféet serveras skollunchen och kaffe finns hela dagen. Det gör att skolan inte är en vanlig skola; den är del av en verksamhet som är till för att stärka unga kvinnors självförtroende. (Killar får besöka allaktivitetshuset, men inte delta i verksamheterna). Flera elever stannar kvar i huset efter skolans slut. Man kan gå på en kurs i salsa i skolan, vilken grej!

Började i höstas

Inger Gustafsson hade arbetat som högstadielärare i tjugotre år innan hon i höstas började som lärare på Xist.

Tidigare har hon arbetet med flick-och pojkgrupper i teknik respektive svenska och sett hur tonåringarna kom loss. På Xist oroade hon sig först för att hon inte skulle klara att stötta flickorna som befinner sig på helt olika kunskapsnivåer. En var analfabet bara för några år sedan.

Andra kan ta sig fram på engelska, men har "inte en susning" om grammatik. En tvåspråkig flicka bottnar inte i något språk. Många har aldrig haft ro att läsa. Alla har ännu inte upptäckt hur viktigt det är att ha ett språk.

Metoden är att ge eleverna uppgifter utifrån sin egen nivå. När

jag besöker Ingers klass får några i uppgift att skriva början på en historia. På papperet finns exempel på olika sätt att börja (något som en journalist funderar över dagligen) och flickorna läser och funderar. Andra får i stället ett papper med rader av adjektiv och uppmaning att hämta uppslagsbok och skriva ner synonymer.

Betygen viktiga

Jag frågar Aline varför hon sökt sig till skolan.

- Fick panikångest i klassrummet. Var mobbad och utfryst. Kom till dagis som prao och fick vara kvar där i stället för i skolan. Inget slutbetyg. Få klart skolan är det viktigaste.

Maria reser en timma morgon och kväll till Xist och slukar nu en bok om dagen.

- Förut hade jag ingen ro. Var en stökig tjej. Tog ut mina problem i skolan. Skönt att komma ifrån allt gammalt och börja om på nytt. Här är det lugnt och skönt. Snälla människor. Vill skaffa mig betyg.

I klassrummet hänger världskartan med markeringar för de länder som flickorna kommer ifrån. Sverige har flest flaggor - i övrigt är det nio nationaliteter. På väggarna finns också collage med bilder från olika stadsvandringar: många känner bara till sin egen förort. Juliette, 16 år, och Hani, 18 år, är goda kompisar. Juliette har en son på ett och ett halvt år och Hani ska snart föda.

- Vid millenieskiftet, säger hon stolt. Juliette är både kritisk och uppskattande om skolan. Hon blir arg när andra inte jobbar och tycker, precis som Hani, att lärarna är för snälla. Det blir en diskussion om egen och andras arbetslust som ändå landar i att båda berömmar skolan.

- Mitt andra hem, säger Hani.

Text: Bitte Lundborg

Artikeln har tidigare publicerats i

Kommun-Aktuellt nr 37/99

Detta är Xist

Xist är ett allaktivitetshus i Stockholm för tjejer mellan 13 och 25 år. Sedan ett år finns där också ett ettårigt individuellt gymnasieprogram. Det är ingen friskola utan en kommunal skolform (formellt under Farsta gymnasium). Skolan har kommit till för att ge "de tysta flickorna" en chans, de som inte får vad de behöver i den vanliga skolan. Under året på Xist läser flickorna ifatt, i egen takt, med sikte på att söka till nationella program. Tyndpunkten är kärnämnen svenska, engelska och matematik. Xist har idag 34 elever. Två lärare och en studievägledare finns där på heltid, en lärare på halvtid plus timanställda. Det finns tre undervisningsgrupper. I ett särskilt undervisningsprogram har fyra flickor hjälp av en mellanstadielärare och en elevhandledare och stötts dessutom av socialtjänsten. Övriga har individuellt program i grundskolegrupp eller gymnasiegrupp. Av första årskullen elever har sju gått in på nationellt program, en till komvux, fyra har börjat arbeta och två har skrivits in för vård. Huvudman för Xist är Stiftelsen Kvinnoforum.

Skapar vi nya monster?

Krigens historia är segrarnas historia. Så skapas den kollektiva skulden hos förlorarna. Folke Hagman, författare till *Media som krigshetsare*, varnar för följderna och efterlyser en objektiv historieskrivning.

Under första världskriget blev tyskar "huns" (hunner) i den brittiska och "boches" (svin) i den franska propagandan. Slagorden bidrog till att skapa ett folkhat som kom att sabotera många fredsinitiativ och slutligen präglade Versaillesfredens hårda, ödesdigra villkor. Vid sidan av tyskhatet fanns omvärldens likgiltighet för den svält och förödelse som drabbade befolkningen i det besegrade landet. I en självbiografisk bok konstaterar den engelska krigsveteranen och författaren Robert Graves: "När de mest kritiska besluten fattades i Versailles (1919) var det allmänna intresset i England koncentrerat på Hawkers atlantflygning, lady Diana Manners bröllop och den häst som var derbyfavorit. Jag blev upprörd över Versaillesfreden. Den tycktes mig med visshet leda till nytt krig.

Den kanadensiske forskaren Peter Buitenhuis ger uttryck för liknande syn i sin bok "The great war of words" 1987. Den avslutas med följande ord: "Genom att påbörja Tyskland skuldbördan, blev statsmännen fångar hos det monster deras författare och press hade skapat. Följden blev framväxande fascism, förkastande av fredstraktaten och – slutligen – det krig i vilket Tyskland sökte sin egen hämnd för orättvisor". (min övers.)

Den ungerske författaren György Konrad menar – även han – att första världskrigets segrare skapade en grogrund för nazismen och den politiska utveckling som skulle leda till nästa världskrig. Nazismens brott kan inte försvaras med stöd av Versaillesfreden. Men det måste vara viktigt att söka finna och

förstå historiska sammanhang. "Historien" är – och måste ses – som en fortskridande process.

KOLLEKTIV SKULD

Enligt en beryktad paragraf i Versaillesfördraget (1919) tvingas Tyskland erkänna sin skuld som ensamt ansvarig för "alla skador och förluster som drabbat de allierade". Tyska folket förklaras i praktiken kollektivt ansvarigt för första världskriget.

Den enskilde kan söka hantera skuld genom förträngning eller projicering på andra. Förödmjukande nationer kan tänkas reagera på liknande sätt. Samband mellan efterkrigstidens antisemitism och den kollektiva skuldbelastningen kan inte uteslutas. "Judarna" fick bli syndabockar istället för de verkligt skyldiga – folkhatets inspiratörer – bland vilka fanns många kända engelska författare och intellektuella. Psykohistoriker kan kanske ge oss en fördjupad bild av den process vi kallar "historien".

Efter andra världskriget gäller det "nazismens" och därmed åter tyska folkets kollektiva skuld – majoriteten stod ju bakom Hitler. Tyskar blev nazister – en beteckning med samma hätska, negativa värdeladdning som de allierades slagord under första världskriget. Nazismen försvann inte – vare sig ur språket eller sinnevärlden – med fredsslutet 1945. Medierna skapade ett nytt, högst aktuellt slagord – nynazister – ofta vårdslöst tillämpat på ungdomar som utmanar med vilsna budskap, aggressiva

attityder, provocerande klädsel och symboler. Kanske i desperat försök att synas och få ett slags identitet. Men vad vet egentligen dessa ungdomar om den epok det handlar om – alltså tjugo- och trettio-talens politiska utveckling i ett av kriget svårt härjat Europa?

NAZISMEN SOM FÖREBILD

Det Nationalsocialistiska tyska arbetarpartiets, NSDAPs, ursprungliga program från 1920 – omfattande 25 punkter – ger inte stöd för bilden av nazismen som utpräglad våldsideologi. Programmet präglas till väsentlig del av sociala ambitioner och vilja till återuppbyggnad: "Gemensam nytta före egennytta". Men gängse, ensidig syn på nazismen inarbetad av otaliga filmer har skapat stereotypa förebilder, förvända ideal, för dagens unga "nynazister".

Bilden av nazismen som "ondskans inkarnation" tillgodoser kanske också andra intressen än segermakternas?

Många har vittnat om den likgiltighet för judar och andra diskriminerande folkgrupper som fanns hos de allierade, men även i vårt land. Före kriget och under de första krigsåren – då räddningsaktioner alltjämt varit möjliga. Kriget var det grundläggande brottet – förutsättningen för alla ohyggligheter. Så sent som 1941-42 ansökte tyska judar om tillstånd att res till bl.a. Sverige. Det var inte tyska nazister utan svenska byråkrater och medborgare som lade hinder i vägen.

För de mer insiktsfulla och skuldmedvetna – i vårt land och i övriga Västvärlden – kan den "absoluta onskan" i nazismens gestalt vara bra att ta till. Som medel att förtränga egen underlåtenhet och dämpa självanklagelser.

Rent allmänt kan det kännas tryggt och tilltalande med enkla, klara distinktioner mellan de "onda" – t.ex. nynazister och skinnskallar – och vi andra.

ONDSKANS MANIFESTATIONER

Skolelever ges tillfälle att besöka Auschwitz och andra tyska förintelsläger. Man vill visa vart rasism kan leda. Syftet är givetvis lovvärt, ändå finns anledning att ställa frågor.

Kan mötet med restaurerade, makabra anläggningar som gasugnar bidra till förståelse av onskans väsen och djupare liggande orsaker?

Finns risk för att besöken bidrar till att förstärka en redan snäv och ensidig syn på

ansvar och skuld under den historiska processen?

Ett otal bio- och TV-filmer har gett oss bilden av nazismen som onskans inkarnation. Varför tenderar ändå nynazism och ungdomsvåld att sprida sig?

Efter krigsslutet ägnade segrarna stor omsorg åt att dokumentera vad man såg i koncentrationslägren. I USA finns en rad muséer, uppskattade turistmål med modeller av de atombomber som förintade Hiroshima och Nagasaki – var och en med eget smeknamn: Little boy respektive Fat man. Där vittnar inget om lidande och död.

Inga uppsamlade persedlar får skapa förstämning. En artikel i tidskriften *Art in America* (juni 1989) beskriver stämningen: "I denna karnevalsatmosfär, med barn ridande på modeller av bomber, får besökaren veta att atomvapen är användarvänliga – ja till och med lustiga."

Förintelslägren i Europa och muséerna i USA vittnar var för sig om fruktansvärda händelser i vår tid, men gör det med högst olika syfte och verkningar. Ingen ansvarig för massmord i bl.a. Vietnam och användningen av atombomberna har dömts för krigsförbrytelse. USA:s president, Truman, ansvarig för att hundratusentals människor kremerades levande, kunde väljas för ytterligare en period. Förintelse kom i fortsättningen att så gott som helt förknippas med nazismen. Utvecklingen av atombomberna kunde ostört gå vidare. Och gör så alltjämt.

Resor till platser som Auschwitz kan vara meningsfulla om de fogas in i ett sammanhang som går tillbaka åtminstone till första världskriget och freden i Versailles. Men vem svarar för objektiv, historisk information i dagens samhälle med krympande resurser och utrymme för ämnet historia i skolan. Vartill kommer att forskare och lärare, förklarligt nog, ogärna blandar sig i den ensidiga tolkning av historien som alltsedan krigsslutet inarbetats av ett otal filmer. Och sedan några år tillbaka sanktionerats genom regeringens omfattande projekt *Levande Historia*.

*Folke Hagman
Författare till boken Media
som krigshetsare*

Nya Böcker

Vallmobadet

Ernst Brunner, Bonniers

Det börjar livfullt, minst sagt. Brorsans örfil svishar till på kinden så hårt ”..... att man förlorade luktsinnet...” Och detta bara för att hungern drivit lillgrabben till brödburken och kylskåpet. ”Vi brukade ge oss ut till kamraterna med mackskivor uppradade på armen”. Fyra grabbar i hushållet, hungriga för det mesta. En av dem, Ernst, hungrig också på ett annat sätt. På att, med örat tryckt mot mjölkglasdörren in till vardagsrummet, lyssna på krigshistorierna som männen därinne berättade för varandra. EN av dem är Ernsts österrikiske far. Så rullas föräldrarnas smärtsamma historia fram och varvas med de ljusa barndomsminnena från Seppan i Tulklinge. Men ”.... Kriget överskuggade allt. Och vi som inte varit med fick krigsskugga på oss....”. En stor del av boken handlar om, och återger föräldrarnas och i synnerhet faderns ohyggliga krigs- och efterkrigsupplevelser. Med det brunnerska språkets detaljrikedom blir skildringarna av fånglägertillvaron traumatiska och kväljande. Faktiskt svåra att läsa om man har den minsta inlevelseförmåga. Mormor i Österrike våldtas av en rysk ockupationsofficer. Hon låter det ske för att rädda sin dotter, Ernsts mor, som just fått barn och dessutom diar ännu en övergiven nyfödd. Fader Leopold vet ingen något om. Och bara några veckor innan hade morfar blivit dödad. Nu var det fred och

stor hunger rådde. Ingen vågade varken så eller skörda, ty alla fält var minerade. Hela Vallmobadet formar sig genom dessa skildringar till en mycket stark anti-krigsroman. Se här vilket vansinne – är det så människor även fortsättningsvis ska behandla varandra? Med blick på dagens händelser i Jugoslavien, Rwanda, Angola, Sri Lanka, Indonesien, Tjetjenien ... ser det ju inte bättre ut. Under rubriken ”Tyska lögner” fördöms Ernst Brunners bok i Expressen för att han vågar påstå att även tyska och österrikiska soldater led och dessutom dog i massor i ”den långsamma dödens läger” i Frankrike efter kriget. Ännu 50 år efter andra världskrigets slut kan man, inte ens i romanform, framföra obehagliga sanningar. Då rycker Expressens åsiktsgestapo ut. En tysk är en tysk är en tysk, liksom en serb är en serb är en serb? Per definition redan dömd. Ska det då bli bestående, dessa tre: Svertvittseendet, det ensidiga fördömandet och självgodheten. Jag vägrar godta det! Läs *Vallmobadet* och bli pacifist för gott!

Erni Friholt

Förtryck och motstånd. Ett reportage om Turkiet.

Agneta Norberg,

Boken beskriver det krig som pågått mot kurderna från turkarnas sida ändå sedan 1920-talet. 1970-talet innebar en radikalisering av hela Turkiet och även de kurdiska områdena. Men denna radikalisering av Turkiet krossades brutalt av en militärkupp i september 1980.

Det kurdiska folket drabbades mycket hårt. Cirka 30.000 flyktingar spreds över Europa och ungefär 12.000 personer kom till Sverige.

Agneta Norberg ägnar på ett föredömligt sätt ett avsnitt till att beskriva USA:s roll i Turkiet.

Beskrivningen gör att man förstår varför förtrycket av kurderna kan fortsätta år efter år utan någon samlad internationell kritik. Turkiet är en alltför viktig bundsförvant för USA för att USA ska bry sig om att kurderna saknar de mest elementära demokratiska fri- och rättigheter.

Genom intervjuer med olika personer beskriver Agneta Norberg den kamp som bedrivs inne i landet för ett demokratiskt Turkiet.

Boken är lättläst och informativ. Den skulle behöva nå en stor publik för att den allmänna opinionen verkligen ska förstå vad som ägt rum och som fortfarande pågår i de kurdiska områdena i Turkiet. Boken har kommit till med stöd av Vänsterns Solidaritetsforum.

Margaretha Tauberman

Kvinnorna på barrikaden Sexualpolitik och sociala frågor 1923-36.

Hjördis Levin, Carlssons
förlag, 1997

När Kris i befolkningsfrågan utkom 1934 ledde det till vittgående reformer. Men makarna Myrdal tog inte upp några nya problem, och de flesta av deras förslag hade redan framförts av frisinna feminister som hade kämpat för detta i många år, berättar Hjördis Levin. Och de unga manliga läkarna, bland andra Skå-Gustav och Gunnar Inghe, som i början av 30-talet startade Populär tidskrift för sexuell upplysning, bortsåg helt från "många viktiga insatser som gjorts av andra entusiaster", som Ada Nilsson med viss besvikelse skrev i Tidevarvet.

Ända sedan början av 1920-talet fördes debatter i Tidevarvet om sexualundervisning, lösdriveri, ändrad abortlag, moderskapspenning, mödravård och spädbarnsvård. Ledande SKV-medlemmar satt som ledamöter, sekreterare eller ordförande i olika kommissioner, där dessa radikala kvinnliga läkare och advokater gjorde stora insatser och var med och lade grunden för den svenska socialpolitiken.

Hjördis Levin gör en kvinnohistorisk bragd när hon i bok efter bok, i föredrag och artiklar berättar om denna tid som verkar så fjärran och vars pionjärer nu ofta är glömda. Det är intressant att veta att dessa kvinnor var aktiva inom det förbund som senare blev SKV, de skrev alla i Tidevarvet, föregångaren till Vi Mänskor, och föreläste ofta vid Kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad.

Aase.Bang

Minnen

Anna Östensson,
Författares Bokmaskin,
2000

Lena Östensson har i denna lilla bok bearbetat sin farmors berättelser. Anna (1897-1987) växte upp i ett enkelt hem i Örebro. Hennes far var skräddare och mamman hemsömmerska. När hon var tretton flyttade familjen till Hällefors, när hon var sjutton tog hon tjänst som husjungfru. Arton år gammal blev hon med barn med Oskar, de gifte sig när hon var fem månader på väg. Det skulle bli nio barn till sist. Oskar var duktig och framåtsträvande, de byggde hus och verkar ha fått det ganska bra ekonomiskt, men hon verkar bitter på maken som hade lust till så mycket men inte ville dela på bördorna hemma.

På nära håll upplevde Anna fattigdom, tbc och spanska sjukan, och även om berättelsen inte har litterära förtjänster så ger den lilla boken en bild av livet i Sverige före välfärdsstaten. Du kan köpa den genom att sätta in 100 kr på Lena Östenssons postgirokonto nr 92 83 05-2.

Aase.Bang

Marta Morazzoni

Att uppfinna sanningen.
Carlssons förlag, 1999

Jag är så trött på alla dessa tjocka tegelstenar som sprutar ut ur datorerna, ordrika och okoncentrerade. De är svåra att läsa i sängen, tunga att bära från biblioteket och tar alltför stor plats i bokhyllan. Därför är det en sann glädje när man hittar en tunn liten roman som denna, bara 130 sidor men innehållsrik och spännande.

Anne Elisabet från Amiens var, berättas det, en av de kvinnor som för 900 år satt på ett slott i Bretagne och broderade den sjuttio meter långa Bayeux-tapeten. Arbetet med bonaden är så levande skildrat att man glömmer att historien är påhittad. Vartannat av de korta kapitlen skildrar den engelska konsthistorikern John Ruskin, expert på gotiken, och hans besök i Amiens 1880. Det är konstigt att de två historierna framförs parallellt, men otroligt fascinerande. Språket är vackert, poetiskt och konkret på samma gång. Översättningen är med andra ord mycket bra.

Jag kommer osökt att tänka på Pilgrimstapeten som några kvinnor i Torsby broderade för ett par år sedan, till Trondheim domkyrkas 1000-års jubileum. De kvinnorna fick resa på studiebesök till Bayeux, och det är tydligt att de blev inspirerade. Museet i Ransby i norra Värmland där den vackra bonaden hänger är väl värd ett besök. Men läs Marta Morazzonis bok först!

Aase.Bang

Åke Olsson

Åka tillbaka och hjälpa till -
ett resereportage om
bolivianska flyktingars
hemkomst

FEDERATIVS förlag, 1999

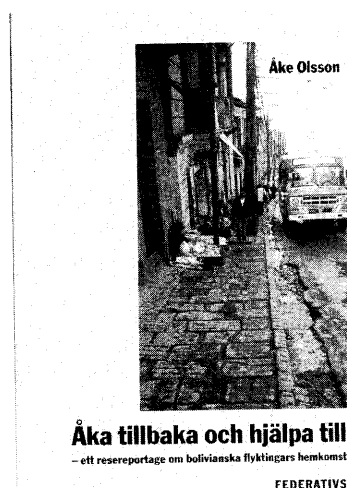
Att man någon gång skulle återvända till sitt hemland var en självklarhet för de flesta av de latinamerikaner som fick asyl i Sverige på sjuttioalet, militärdiktaturens decennium i Latinamerika. Många av dem hade varit aktiva i partier på vänsterkanten och deras enda möjlighet

att undkomma förföljelse var att lämna sitt land. Men militärdiktaturer varar inte för evigt, resonerade man, och så snart tillfälle gavs skulle man återvända. Och tillfälle gavs. Under åttiotalet ersattes den ena militärregimen efter den andra av civila regeringar. En del av flyktingarna flyttade tillbaka medan andra stannade kvar i Sverige. Ytterligare några återvände till sitt gamla hemland men kom efter en tid tillbaka till sitt nya, Sverige. Om tre flyktingar som återvänt och som nu lever i sitt hemland Bolivia handlar Åke Ols-sons "Åka tillbaka och hjälpa till". Det speciella med just de här tre är att de återvänt för att arbeta i ett utvecklingsprojekt som stöds av svenska frivilligorganisationer och Sida. I centrum står Luis, som startat projektet. Det är framför allt hans erfarenheter av exilen, återkomsten och arbetet i Bolivia vi får ta del av. I maj 1984 besöker Luis kvinnomässan 'Kvinnor kan' i Göteborg. Där ser han en maskin demonstreras, en 'kvarnpress' med vars hjälp man kan 'mala gröna blad till nyttig mat'. Nyttig mat är en bristvara i Bolivia och när han senare på året lämnar Sverige har han med sig ritningar på maskinen. En grupp kvinnorna i en liten by på den andinska högplatån blir intresserade och det första bladnäringsprojektet kommer i gång. Det följs av flera och andra verksamheter inom hälsa och utbildning. Och det är kvinnor som håller i allt! Boken är allt annat än en skönmålning av vad det innebär att starta och driva ett biståndsprjekt. Att framställa BNK visar sig vara mer komplicerat än Luis och andra trott. Och fastän Luis, Emma och Hugo valt att arbeta

med de mest utsatta i det bolivianska samhället ska ingen tro att de får möjlighet att ägna sig helhjärtat åt just det. En stor del av deras tid och kraft går åt till kontakterna såväl med den bolivianska byråkratin som med biståndsgivarna på andra sidan jordklotet.

Den lilla skrift på drygt 100 sidor rekommenderas alltså till läsning för dem som vill veta mer om flyktingars återvändande, om biståndsprjekt och om Bolivia.

Astrid Möller

**Guds barmhärtighet.
Vargskinnet.
Kerstin Ekman,
Bonniers 1999.**

Från slutet av femtiotalet och framåt skrev Kerstin Ekman en rad spännande och uppskattade deckare. Även i de senare skönlitterära böckerna som t ex Händelser vid vatten (1993) finns tydliga thrillerinslag.

Ekman är mästertlig när det gäller att komponera intriger, lägga ut nät av indicier som så småningom på ett oväntat och ofta drastiskt sätt knyts samman.

Nu har författarinnan gett ut den första delen av en planerad triologi som fått samlingsnamnet Vargskinnet.

Detta vargskinn förekommer redan i början av berättelsen. Det smutsiga och nedblodade skinnet slängs framför fötterna på den 25-åriga barnmorskan Hillevi när hon 1916 anländer till Jämtland. Hillevi kommer från en trygg men känslomässigt torftig miljö i Uppsala. När hon tillträder tjänsten som barnmorska i den avlägset belägna och primitiva fjällbyn Svartvattnet uppstår en rad allvarliga kulturrockar.

Det är kärleken som får den unga kvinnan att söka sig till dessa utmarker. Hon är hemligt förlovad med Edvard som ska tjänstgöra som vice pastor i samma trakt. Det får emellertid inte komma till allmän kännedom att paret redan känner varandra. Det skulle vara socialt oacceptabelt och skada Edwards framtida karriär.

Men livet ville annorlunda. Hillevi blir - mest av en tillfällighet - gravid med en bybo. Det var han som en gång kastade vargskinnet framför henne och som inledningsvis framstår som fräck och vulgär. Det blir dock ett tämligen lyckligt äktenskap trots att makarna har så diametralt olika bakgrund.

En son och en dotter föds i äktenskapet. Dessutom tar Hillevi till sig en liten moderlös och vanskött lappflicka som kallas Risten. Det är denna klipska och observanta fosterdotter som tilldelats berättarens roll och som binder samman alla brokiga sidohistorier.

Hos Ekman blandas gamla myter och legender med den råa verkligheten och hon har en märklig förmåga att från första sidan fånga läsarens intresse. Jag längtar redan efter nästa del av triologin.

Maj Persson

Förintelser

En irakisk kvinna hämtar ut sin medicin i luckan på ett apotek. Hon är en av de få som alls får någon medicin.

Men hennes ansikte avspeglar inget hopp, ingen glädje. Blicken har en slöja av utestängdhet orsakad av något djupare känt än den trånga begränsande lucka hennes hand sträcks in i. Det är mycket tydligt att här står en människa i kuvad förtvivlan, utan framtid. .

Denna bild illustrerar den berömde journalisten John Pilgers artikel i Aftonbladet med titeln: "Är hämnden värd en halv miljon döda barn?" "Ja", svarar tveklöst USAs utrikesminister Madeleine Albright. Hon anser det vara i sin ordning att effekterna av nio års sanktioner och bombningar av Irak helt och hållet drabbar vanliga oskyldiga och maktlösa människor.

Pilger intervjuar både FN:s generalsekreterare Kofi Annan och ansvariga FN-tjänstemän. Ingen av dem finner skäl att ompröva sanktionerna. Saken är komplicerad, är det enda de får ur sig.

Sakläget är övertydligt: Vägar, broar, fabriker, sjukhus, skolor, reningsverk, vattenledningar, jordbruk, allt är antingen sönderbombat eller lamslaget av bombningarnas följder för transporter och tillgång på varor. Inkomsterna från den tillåtna begränsade oljeexporten räcker inte att rädda liv. Fyratusen barn under fem år dör varje månad, i onödan, enligt FAO och Världshandelsorganisationen WHO.

Detta är en ny "förintelse", systematiskt organiserad och verkställd av FN:s säkerhetsråd och dess sympatiserande statliga regeringar och FN-ombud.

Samtidigt som Göran Persson startar en konferens i Stockholm om förintelsen i Tyskland för 55 år sedan, stöder han den pågående förintelsen i Irak.

Det har upprört påpekats i våra media att regeringar i Europa kände till förintelsen av judar, socialister, zigenare, mentalpatienter och oppositionella under själva världskriget, dock utan att ändra sina planer. Man kan kanske förstå att Hitlertysklands återstående militära slagkraft inte gav omvärlden en reell möjlighet att ingripa snabbt.

Men förintelsen i Irak är samma nationers regeringars eget verk i nutiden. De skulle kunna starta en räddningsaktion för Iraks folk vilken dag som helst.

Samma sak gäller det 1999 utbombade Jugoslavien, speciellt Serbien. Där tillåts europeiska medborgare dö av kyla och svält och sjukdomar som hade kunnat åtgärdas, om inte NATO och FN förhindrat det.

Irakier och serber anses förtjäna att dö för att de inte avskaffar sina laglösa ledare, som omges av sina egna välbeväpnade säkerhetsstyrkor.

Varför avsätter inte Göran Persson själv dessa statschefer? Han är ju statsminister med position i FN? Han om någon kunde ta det ansvaret.

Naturligtvis kan Göran Persson lika lite som irakier och serber eller svenskar avsätta Saddam Hussein eller Slobodan Milosevic. Ska då Göran Persson straffas med utsvaltning och vinterkyla? Ja - det vore lika logiskt som att irakier och serber straffas på det sättet.

En obehaglig sanning börjar rota sig inom många av oss som dagligen lider av våra regeringars brist på humanitet och medkänsla. De kan inte ens lyfta ett finger för att föreslå sina kamrater i FN att sanktionerna ska avbrytas och massiv hjälp inledas.

Ni västledare ingår i samma kulturtradition som Hitler och nazisterna. Er historia är full av förintelser. Skillnaden består i att era föregångare vann sina utrotningskrig, som de fram till idag förlade till Tredje världen, och Hitler förlorade sitt europeiska förintelsekrig. Kanske är konferensen i Stockholm om en femtiofem år gammal förintelse mest till för att skapa distans mellan er och historiens övriga skurkar och att ge sken av att era fortskridande förintelser av serber och irakier skulle vara välmenade och rättfärdiga?

Men glöm inte att preskriptionstiden når långt in i framtiden. Innan den är ute kommer världen att inse att ni alla, även Göran Persson, är medskyldiga till två pågående folkmord!

Kanske kommer en konferens om tio eller tjugo år att handla om er.

Erni & Ola Friholt

Vi Mänskor ringde till:

Ulla M. Holm

nyutnämnd gästprofessor vid institutionen för genusvetenskap vid Göteborgs Universitet. Ännu har hon inte tillträtt och därför är hon fortfarande nyfiken på vilka förväntningar hon kommer möta.

Själv vill hon arbeta för att skapa en kreativ arbetsmiljö och en uppgift hon redan dragits in i är planerna på en nationell forskarskola. Det är ett samarbete mellan olika centra och fora inom kvinno- och genusforskning i Sverige. Tanken är att doktorander ska kunna ha anknytning till såväl sin egen institution som till respektive centrum med inriktning på genus.

Genus vill Ulla Holm använda som ett paraplybegrepp som innefattar bland annat kvinnoforskning, maskulinitetsforskning, sexualitetsteori och feministisk teori.

Själv har hon skrivit en feministfilosofisk avhandling om mordrande och praxis. Hennes kompetensområde är praktikfilosofi, feministisk etik och omsorgsetik. - Det innebär framförallt en kritik av traditionella moralfilosofiers könsblindhet.

Modern moralfilosofi förutsätter t ex ett individbegrepp som inte passar sedvanliga kvinnoliv. De utgår från individen som autonom och oberoende. Även kvinnor vill förstås ha autonomi, men vem tar hand om barn, sjuka gamla?

- Vi är både beroende av varandra och behöver få bestämma över villkoren för våra liv om vi skall kunna leva mänskligt fullödiga liv.

Caroline Runesdotter

8 mars i Göteborg:

Nationella sekretariatet för
genusforskning

8/3 100 år av kvinnorörelse - firande
av Internationella kvinnodagen

15.00 Kvinnorörelsens historia Ulla
Wikander, professor i historia vid
Stockholms universitet Drude Dahlerup,
professor i statsvetenskap vid
Stockholms universitet.

16.30 Strategier inför 2000-talet
Paneldiskussion med forskare och
aktivister. Medverkande: Vida Ezzatpoor,
Horizont, Karin Kent Grundberg, Lotta
Vilde Wahl, Kvinnostudion, Maria
Jacobsson, Allt är möjligt samt Ulla
Wikander och Drude Dahlerup.
Samtalsledare: Margareta Stål

Kl 18.00 8:e mars demonstration utgår
från Gustaf Adolfs torg

20.00 Uppträdande med diverse
artister: Gunilla Gränsbo, kulturarbetare:
"Vad hände sen? Dikter efter födelsen"
Lisbeth Johansson skådespelare och
Carita Jonsson, musiker, framför delar av
"Harriet L.", en föreställning om Harriet
Löwenhjelm Erika Granström i en sanslös
mimshow där gestalter från Anita och
Televinken till Alice Babs passerar revy:
"Syster Gudrun håller hov"

22.00 Christina Kjellsson, visdiktare
sunger sånger från sin nya CD "Mitt i en
mening". Band.

Fri entré Tid: Från kl 15.00 Plats:
Pusterviksteatern, Järntorget

Världskvinnomarschen

Den 8 mars sker upptakten för Världskvinnomarschen i Europa. Förberedelserna pågår för fullt. I slutet av januari hölls ett samordningsmöte i Genève för de europeiska deltagarna. Erni Friholt var med och rapporterar här från mötet.

Fattigdom är en kränkning av människans ekonomiska och sociala rättigheter liksom våldet mot kvinnorna är en kränkning av deras fundamentala mänskliga rättigheter. Så uttrycks de två huvudteman som marschen handlar om i den omfattande Globala Plattformen. Den bygger i stora delar på Plan for Action som med konsensus antagits av 189 stater i Beijing för fem år sedan. Men marschens plattform går längre i sina beskrivningar och krav. Den ska vara en blåslampa och en allvarlig påminnelse till regeringarna världen över att äntligen göra vad de lovat genom Beijing-deklarationen.

Omkring 1,3 miljarder människor lever i yttersta armod i världen idag, 70 procent av dessa är kvinnor. Vi kan bara inte godta denna tingens ordning längre. När vi nu går ut på gatorna med början 8 mars, eller håller seminarier, möten, vakor, m.m., så gör vi det i solidaritet med alla våra systrar runtom i världen. Vi gör det också genom att peka på situationen för kvinnor i Sverige och kräva handling av vår regering.

I den Europeiska Plattformen betonas att vi vill bygga ett solidariskt Europa, ett demokratiskt Europa, ett öppet Europa med mycket plats för immigranter, ett Europa i fred och med hållbar utveckling, ett Europa som aktivt bekämpar våldet mot kvinnor och flickor runtom i världen, ett annat Europa, inte ett 15

länders EU, ett Europa där social rättvisa råder.

På samordningmötet i Genève i januari stöttes och blöttes denna Plattform i det oändliga. Ett flertal av kraven har vi i Sverige redan inskrivna i lagen, därför är plattformen inte så användbar för vår del. En svensk, eller nordisk dito kommer att utarbetas och finnas lagom till 8 mars, liksom kort att skicka till vår egen regering och till FN-chefen Kofi Annan. I början av året hade 3.500 organisationer från 150 länder anslutit sig till marschen och antalet växer varje dag.

Den europeiska upptakten 8 mars sker i Genève med stor presskonferens, video-reportage, fotoutställning, eminenta talare, sedan marsch genom hela staden, där helst två deltagare från varje europeiskt land ska vara med med egen paroll och banderoll. Det blir gatuteater, musik, korta samlingar och tal framför många av FN-byggnaderna.

Klockan tre är vi inbjudna att föra fram våra syften och krav till en FN-delegation, klockan fyra ett möte med världshandelsdelegationen för att presentera krav gällande globaliseringen och dess följder, åtföljd av symboliska aktiviteter som ska visa globaliseringens effekter. Dagen avslutas med stor fest.

De andra ländernas delegater berättade om sina planer inför 8 mars. I Danmark satsar man

till exempel på "ljus i mörkret" med levande ljus på vatten runtom i landet. Facklor, eldar, värmeljus, ficklampor... I Holland kommer det att genomföras en marsch från Utrecht till den belgiska gränsen. Ett nyhetsbrev utges regelbundet.

Tyskland har börjat samordna sig och kommer fortsättningsvis att låta alla sina aktioner bära prägel av Marsch 2000. Nu har deras officiella kvinnoråd också anslutit sig. Cyperns delegat företräder "18 länder kring Medelhavet-organisationen" och berättar om planerade marscher på öarna.

I Rumänien, som i många av de östeuropeiska länderna är pengar den stora stötestenen. Av elva anmälda Östeuropadelegater kom två till Genève! Det säger något om situationen för kvinnorna i Östeuropa idag.

Nästa samordningsmöte kommer att hållas i Köpenhamn 13-14 maj. Danskorna lovar en kraftansträngning för att få "öst" med då. I Belgien är entusiasmen stor. Kvinnorna satsar allt för att göra avslutningen den 14 oktober till en mycket stor sak. De vill förstås gärna att så många som möjligt är med på den sista veckans marsch från 6 olika gränsstationer in till Bryssel.

Belgiskorna är också i underhandlingar om charterflyg till New York och avslutningen där den 17 oktober. Billigt flyg utlovas. Kofi Annan har utlovat att ta emot världsmarschdelegationen bestående av en företrädare för varje land och med miljoner namnunderskrifter där vi kräver en rättvis fördelning av världens resurser och ett slut på våldet mot kvinnorna.

Erni Friholt

Information om planerade program i Sverige:

Aase Bang, SKV, 054-18 99 61,
e-post: aase.bang@telia.com
Bibi Steinertz, Kvinnor för Fred,

08-667 97 27, e-post
kff@telia.com Annica
Cullberg, Vänsterpartiet, 08-
617 69 69, e-post
annika.cullberg@vansterpartiet.se
Världskvinnomarschen har
också en egen hemsida:
www.ffq.qc.ca

Hyr en vecka i Gesunda.

Vår underbara stuga vid Siljan är lika fin vinter som sommar. Den ligger i backen till lilla liften på Gesundaberget. Nära till badet på Sollerön. 5 minuter till affär och buss. Stugan har storstuga med kök, två sovrum, med våningsängar. Badrum och friggebod med två sängar. Utrustad för minst sex personer. Ta bara med lakan och handdukar och kom. Underbar omgivning Pris för medlemmar 1250 vecka 1500 för icke medlemmar. Särskilt attraktiva veckor såsom jul, nyår m.fl. något dyrare. Ring tel. 144028 för närmare besked.

Zaida.

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUND

Postgiro 50 50 95-0 Insamlingskonto 5 13 23-4

Tegelviksgatan 40 Linnégatan 21 B

116 41 Stockholm 413 04 Göteborg

Tel. 08-640 92 05 Tel/fax. 031-14 40 28

Tisdag och torsdag 11-15 Måndag-fredag 13-15

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

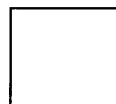
Förbundets målsättning är:

- att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för ett rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete,
- att verka för ett samhälle där alla barn är trygga och har lika värde, oavsett föräldrarnas ekonomiska situation, etniska tillhörighet eller nationalitet,
- att verka för fred, allt framtidsarbets grundval,
- att verka för skydd av vår egen och framtida generationers livsmiljö, för ett resursbevarande samhälle,
- att verka för solidaritet mellan folken, särskilt solidaritet med kvinnor, som i regel är hårdast drabbade av förtryck och exploatering,
- att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

SKV har i korthet följande historia: År 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: "Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnans likställdhet." År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt med alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn. År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (Women's International Democratic Federation, WIDF). KDV har konsultativ status hos FNs ekonomiska och sociala råd samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag.

Bli medlem i SKV!

Ja, Jag vill gärna prenumerera på Vi Mänskor

Helår 150 kr

Gåvoprenumeration 100 kr

Stödprenumeration 200 kr

Namn:.....

Adress:.....

Postadress:.....

Telefon:.....

Svenska Kvinnors

Vänsterförbund

Viktoriahuset

Linnégat 21B

413 04 GÖTEBORG

POSTTIDNING

BEGRÄNSAD
EFTERSÄNDNING

Vid definitiv
eftersändning återsänds
försändelsen med nya
adressen på baksidan
(ej adressidan)

Hansson Hanna-Lena
Olle Montanus väg 43
293 73 Jämshög

ÅTER AVSÄNDAREN

413 04 Göteborg

Nästa nummer av

Vi Mänskor :

Kvinnor i Glesbygd

kommer i juni

Här hittar du Vi Mänskor:

Göteborg: Alternativ Handel, Aniara, Frölunda kulturhus, Haga bokcafé, Pressbutiken, Syndikalistisk Forum. **Gävle:** Alternativboden Lyktan. **Jönköping:** Bokcaféet. **Kalmar:** Bokcafé Arbetarkultur. **Karlstad:** Bokcaféet, Gjuteriet. **Stockholm:** Gamla Stans Bokhandel och Galleri, Handel o Vandel, Handla FÖR Afrika. **Uppsala:** Röda Rummet, Uppsala Bokcafé,